ОПАНАС БРИТВА

І ТАКЕ БУВАЄ

Л. Денисенко

EX
LIBRIS
ПЕТРО
КРАВЧЕНКО

ОПАНАС БРИТВА

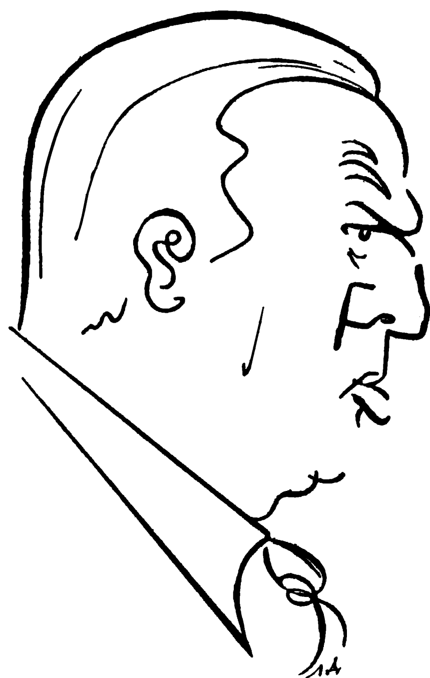
І ТАКЕ БУВАЄ

ФЕЙЛЕТОНИ, ГУМОРЕСКИ, НАРИСИ

Мельборн 1980 р.

ОБКЛАДИНКА і РИСУНКИ ГРАФІКА
ЛЕОНІДА ДЕНИСЕНКА

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Книжка, а зокрема перша книжка — це наче екзамен на письменника. Для критика — свідоцтво вартости творчого духа автора, доказовий матеріял. Для читача — посередній контакт з автором, мірило його майбутньої популярности.

Коли брати до уваги відгуки в пресі на авторські вечори Опанаса Бритви, то гороскоп його успіху — добрий. Крім цього, він десять років друкується на сторінках українських часописів в Австралії й Канаді, має признання доброго фейлетоніста і має вже свого сталого читача.

В українській літературі Остап Вишня значно поширив межі фейлетону, який у своїй клясичній формі — це гумореска на актуальну тему, або гумористично-сатиричне міркування чи нотатка на злободенну подію, проблему тощо. Сьогодні під назвою фейлетону знайдемо майже все в короткій та гумористичній (не обов'язково оптимістичній) формі, тобто: репортаж, спогад, портретний силюет, а навіть і критичний огляд. У сумнівних випадках редакція звичайно пише «замість фейлетону» — і крапка.

У збірці Опанаса Бритви є деякі речі, які ніяк не підходять під рубрику фейлетону. Це короткі настроєві, іноді навіть сумні оповідання чи нариси. Вміщення їх у збірці йде, здається, на користь книжки, бо дає читачеві більшу різнородність матеріялу та показує багатший на творчі можливості авторський профіль.

Опанас Бритва справжнє прізвище — Орест Барчинський — це тонкий психолог, великий гуманіст — «миролюбець», який любить людей і показує їх з добрими й недобрими сторонами, але дивиться на них «прижмуреним оком» з поблажливістю філософа-стоїка. А коли ж і картає кого, то є в цьому більше друж-

нього напімнення, ніж гострої, їдкої сатири.

Тематика його фейлетонів широка й охоплює майже всі найважливіші наші болячки й проблеми. Стиль Опанаса Бритви оригінальний. Він пише нібито поважно, але у веселій іронічній формі, часом послуговуючись діялогом, що дає більшої безпосередности й легкости у передачі думок.

У наші «інфляційні» часи читач потребує легкого, здорового гумору, і Опанас Бритва зробив нам справді приємну несподіванку своєю чепурно виданою книжкою. То ж появу книжки «І таке буває» треба привітати, а книжку без сумніву варто купити й обов'язово прочитати — кожному. Хто знає: може, не один читач знайде там і свою характеристику?

Одно певне: майбутній історик нашого поселення в Австралії напевно не помине мовчанкою фейлетонів Опанаса Бритви, бо вони віддзеркалюють наше життя без прикрас і вигадок. Як каже сам автор в одному із своїх фейлетонів: «Це витяті з життя спостереження». А я додав би ще: «І події».

Ярослав Масляк

ВІЗИТА КАМЕНЯРА В СІДНЕЇ

І затягнулись Франкові дні в Сіднеї, як сльота осіння. Спочатку ще раз у тиждень, а згодом уже чи не щоденно завелись як не реферати, то концерти або інсценізації. Пішов і я, як то кажуть, з «громадського обов'язку». Сиджу, вслухуюсь, а тут як у калейдоскопі пересуваються картини, співи, танці, поеми, спогади, життєписи: «Франко — поет», «Франко — великий каменяр», «Франко — революціонер», «Франко — миротворець»...

Пізнав я цього поета краще рідного брата. Дізнався: де спав, що їв цей великий чоловік, навіть яку пасту до черевиків уживав. Все це вияснили мені учені люди на тих доповідях. Був би ще не одну нічку просидів так у Народньому Домі, але хвороба визволила.

Дістаю одного ранку легкий кашель, надвечір я вже міг говорити тільки шепотом, а вночі мене кинуло в гарячку та облило, мов з відра водою, потом.

Лежу так напівживий, а з грудей ніби два ковальські міхи, такий шум виривається, в горлі клекотить, булькоче. Жінка не витримала, пішла з подушками в іншу кімнату. Не спиться й мені, аж тут десь коло півночі чую: хтось стукає в двері.

Кого це, думаю, носить в таку пізню годину? Чекав, може, хто відкриє двері, але ні. Знову дзвонить, цим разом уже настирливіше й рішучіше.

Довелось мені, хворому, вставати. Підходжу до дверей, відчиняю: стоїть чоловік середнього росту, з вусами і тільки підсміхається.

— Вам чого треба? — питаю зі злістю.

— Не пізнаєте мене? — здивувався гість лагідно-ввічливо і знову підсміхнувся якось загадково.

Щось знайоме видалось в цьому інтеліґентному ли-

ці. Високе чоло, ці сині очі, вся постать... і нагло я задеревів із-зачудовання: «Ви... ви Франко? Іван Франко? Не може бути, це неможливо»...

— Так, — відповів гість, — я Франко, хочу з вами поговорити, але чи не дозволите зайти в хату...

Тут я кинувся запрошувати гостя в хату. Боже, думав я, чи сподівався я будь-коли вітати такого гостя? Чи мріяв?

Посідали ми в світлиці, я вибачався за скромність хати, за невідповідний для такої нагоди одяг, а він: «Нічого, нічого, я привик і до гірших обставин. У нас, в Нагуєвичах, так м'яко не сиділось, як тут. Та я вас хотів запитати, чому українці в Сіднеї не слухають моїх наук, що я їх залишив?»

Тут я вже сам здивувався: «Слухають, кажу з запалом, в Народньому Домі чи не щоденно, гордо звучать ваші слова, шановний пане, люди сходяться, я також ходив, аж захворів...»

— Все це я знаю, — якось сумно сказав поет, — слухати — це ще мало. Не для естетичної насолоди любителів мистецтва та гурту артистів, що хочуть показати свої таланти, писав я мої твори. В них криється далеко важливіша наука, щось що повинно вас єднати в дорозі до спільної мети, як особа Мойсея єднала жидівський нарід. А у вас одного дня деклямують одне, а робиться цілком протилежне, от хочби чи правда, що матимете аж два центральні доми в Сіднеї, хоч це означає роздрібнювання сил?

— Правда, — винувато потакнув я, і мій погляд побіг мимоволі десь по стінах.

— Чи правда, що маєте аж три молодечі організації, хоч однієї сильної вистачило б?

— Правда, — ледве чутно згодився я і зайшовся чомусь раптом важким кашлем.

— Правда, що є у вас такі політичні групи, що скоріше договорилися б із москалями, ніж між собою?

— Правда, вже лиш перешептав я, а лице моє наraз немов обсипало жаром, — очевидно підступала гарячка.

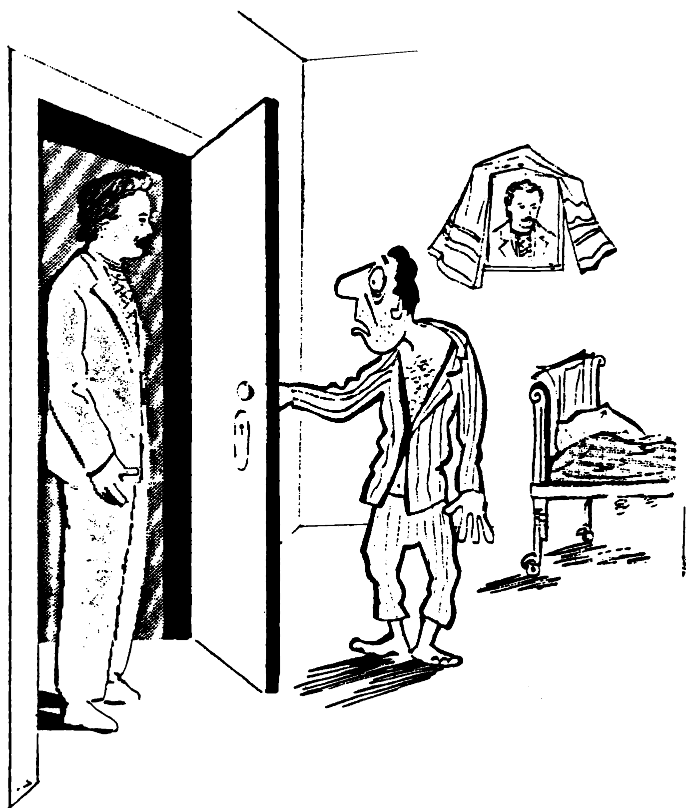
— Правда, що деякі ваші діти вже й не зрозуміли б мого слова, а міжсобою вони говорять мовою тубільців?

— Правда, правда, правда... — як батогом шмагав Франко по моїй душі. Все, що згадав він, була гірка, непідроблена, чиста правда. Як прекрасно він орієнтувався в наших сіднейських обставинах, мов би між нами жив довгі роки, а в дійсності він... звідтіля...

— А тепер, — продовжував Франко, — я вам скажу, чому я якраз до вас зайшов з візитою, хоч тут українців у цьому місті більше ніж 6000 душ. Ви ось хворі. Ви думаєте, що це у вас ґрипа, або простуда надавила з гарячкою на груди та хоче задушити? Ні, це у вас після цих рефератів та деклямацій, що ви їх наслухались, совість гризе. Вам совісно, що можна так годинами, днями, ба й місяцями гарно проповідувати одне, а робити цілком протилежне. І я боюся, страшенно боюся, що якщо всіх тих, що мають крихітку совісти, задушить гарячка, то лишаться в Сіднеї лиш ті, що раді б вас поділити на 1000 ворожих таборів.

Франко замовк, якраз тоді, як годинник ударив північ. Він поспішно встав, ще раз якось дивно посміхнувся і рушив до виходу:
— А перекажіть усе це сіднейцям, — сказав на прощання і скоро зник у зимовій мряці.

На другий день мені полегшало, а жінка казала, що вночі я був у гарячці, зривався, хотів десь бігти, і викрикував без кінця: «Не мучте Франка... він нічого не винен, вас усіх за це кине в гарячку». І ще щось, але вона більше не зрозуміла.

Візита Каменяра в Сіднеї

ЖІНКИ, ЦІ НАШІ ЖІНКИ

Про жінок стільки написано в світовій літературі, що виглядає: нічого вже нового не можна сказати на цю тему, бо все вже давно сказано, висловлено, з'ясовано. А мимо цього хто може похвалитись і сказати, що він дійсно зрозумів жіночу натуру, знає певно, що жінка хоче, до чого стремить? Таких мудреців, очевидно, немає. Дехто зауважить, небезпідставно, зрештою, що жінки не на те, щоб їх розуміти, вони на те, щоб їх любити. З цим поглядом можна було б згодитись, але це нас, мужчин, куди завело б? Особливо багато пишеться тепер про жінок в цім проголошенім світовім році жінки. Вся кривда віками то діялась виключно жінкам, а про бідних мужчин ніде ні згадки. Якби їх на світі і не було. Я дозволю висловити сумнів, наче б жінки могли б появитися на світі якби не було чоловіків. В цьому випадку коментарі зайві.

Я особисто не люблю суперечок, а особливо з жінками, коли нема найменшого вигляду на виграну або хочби компроміс але в ім'я правди, святої правди я згідний сказати свою думку, хоч знаю згори, що потім буду жалкувати.

Якийсь мудрець раз сказав такі золоті слова: «Подружжя з доброю жінкою є пристанню в час бурі, зі злою є бурею в пристані». Чи можна ще щось додати? Чи потрібно? Муха не сяде. Або візьмім таку проблему: жінки не раз бувають дивні. Я знаю одну жінку, що могла б простити чоловікові навіть найбільшу зневагу, навіть зраду, але хотіла його зате замордувати, що він видушував тубку з пастою до зубів з середини а не з кінця.

Є жінки добрі, дуже добрі і ті, що вважають себе

святими, ці останні роблять з своїх чоловіків ще за життя великомучеників.

Майже кожна жінка запалює чоловіка на великі подвиги, здійснення яких вона потім сама завзято утруднює.

Основною причиною всіх розводів є шлюб. На питання, чи є на світі жінка, яка б добре говорила про свого чоловіка, скажу: так, є, та, котра розповідає про нього свойому другому чоловікові.

Жінка вважає, що на кожне питання є дві відповіди: її і помилкове. Або берім такий варіянт, жінки і неперевершуючи майже ніколи сорок літ, уміють дожити якимось чудом звичайно до глибокої старости.

Єдиний чоловік, який може сміло сказати жінці «прошу закрити рот» і не має пізніше жадних прикростей, це дентист. Але чи всі чоловіки можуть бути дентистами?

Майже всі жінки придержуються золотого правила: чоловік навіть як і має рацію, то тільки на те щоб жінку зденервувати.

На питання, чому жінки привертають на себе увагу більше красою ніж розумом, можна сміло відповісти, що дурні чоловіки рідко коли бувають сліпими.

Чоловіки тільки після шлюбу дізнаються, що таке справжнє щастя — на жаль, тоді вже буває запізно.

Незалежно від того як щаслива в подружжю жінка може бути, вона все задоволена довідавшись коли знайдеться симпатичний чолов'яга, який бажав би, щоб вона не була одружена.

Деякі жінки витрачають такі гроші на косметику, що можна збожеволіти; можна також збожеволіти, побачивши їх рано без косметики.

Якби можна було перетворити людську мову на електричну енергію, то п'ятьох жінок вистарчило б на освітлення цілого міста.

Найкращий спосіб довідатись про хиби жінки — це почати хвалити її перед її приятелькою.

Більшість жінок ціле своє життя присвячують, щоб змінити своїх чоловіків, коли їм це вдається, вони їх більше не люблять.

На могилі не одної жінки можна написати епітафію:

«Вона напевне все ще розповідає Петрові новини про своїх сусідів».

І так дальше і так дальше я міг би, здається, без кінця продовжувати витяті з самого життя спостереження про найбільшу на світі загадку, що зветься жінкою, але кому це потрібне, чи можна б тим змінити хочби одну жінку? Очевидо, що ні.

Звичайно мужчини, які зберуться на відвагу і напишуть стільки правди про жінок, закінчують свою тираду злагіднюючим висновком, що зводиться до цього: «А все таки де ми були б сьогодні без жінок? Можете собі уявити, де ми були б? — А де був Адам, поки його прогнали? В раю, ось де ми були б».

МОРСЬКІ БЛОХИ

Літо. Гаряче австралійське літо. Чи є щось кращого? Блакитне безкрає море, скріблисте сонце, спокій для душі, відпочинок для тіла. Благодать.

Розложиться людина ліниво на піску і в солодкому півсні блукає думками по широкому світі. Подорожує мов на крилах в минувшину, сягає в будучину, літає в просторах оптимістичної фантазії. Гай, гай! І я так безжурно проводив час. Це ще коли їздив на «вікенд» з однією лише думкою відпочити та відірватись від дійсности, але коли поїхав туди ловити морські блохи, діла мої пішли крутими, тернистими дорогами.

Розуміється, в мене не було спочатку найменшої охоти на цю ескападу. Відмовлявся я, протестував, та приятелі перемогли. Майже насильно мене взяли.

Ціле своє життя до цього я не то що не зловив жодної морської блохи, але не знав добре, як вони виглядають кляті. Довелось, одначе, познайомитись: малі жалюгідні створіння, подібні виглядом на наших раків. По-англійськи «пронси», а по-українськи (якщо вірити енциклопедії) то так прозаїчно, лише «морські блохи».

Приїхали до мене знайомі аж двома автами, чоловік із пність. Авта навантажені сітками, лямпами, відрами, а вони самі повні обіцянок і заохочень.

— Їдь, — кажуть, — поки житимеш не забудеш цієї прогульки, нішо інше не схочеш ловити. А як смакують! Свіжі, просто з кип'ятку, страх які делікатні на смак, самі розпливаються в устах, а до того холодне пивце, прямо з льоду...

І хто може встоятись проти таких арґументів? Як тут було не їхати? І я поїхав...

В часі дороги про ніщо більш не було розмови як про морські блохи. Дізнався я тут докладнісінько, де вони вилягаються, коли пускаються в мандрівку на повне море, що їдять, з ким ворогують... Вислухав цілі чудеса про їх незвичайну інтеліґентність, неймовірні розплодові здібності... З'ясувавши все це, в мене витворилося тверде переконання, що ці створіння, як саранча, колись вилізуть з моря і заселять цілу земну кулю. Та, на щастя, розмова перекинулась на тему: кому і скільки вдалось їх спіймати. Виявилось, що я їхав в компанії самих мистців цього чудесного спорту! Кожний з них мав за собою життя незвичайно багате, удалими виправами на ці непоказні звірята, а зловлене мірялось в них не фунтами чи кілограмами, а принайменше відрами, а то і мішками. Мені стало від цього ніяково, а опісля, воно замінилось на виразне почуття меншевартости. Скільки от днів змарновано безповоротно в моєму житті?..

Десь під вечір заїхали ми запорошені, з розігрітими автами, на місце призначення.

Велетенський морський залив, кінця не видно. Кругом берега дорога, а на ній авто коло авта, ноги не просунеш. Це аматори «морськоблохівці» дожидають ночі. Хто не бачив, трудно повірити. Тисячі людей, а кожний з надією в серці, в солодкому ожиданні лагодиться, мов на війну з невидимим ворогом. Всюди розташовують сітки, наповняють лямпи ґасом, вештаються з вирядом, якого призначення і застосовання мені видалось нерозгаданою загадкою.

Як тільки надворі стемніло, залив засяв тисячами яскравих світел. Почалась ловля. Мені, в товаристві двох випробуваних ветеранів-ловців, визначили відповідальне місце, показали, як держати сітку, як обережно треба її по дні тягнути, щоб блохи не прослизнулись попід нею, і як їх опісля з сітки витягати.

Не буду я тут в подробицях розказувати про всі ці Дантові муки, які мені довелось в цю безконечну ніч перетерпіти. Скажу лише, що всі інші труди, навіть воєнні невигоди, видавались іграшкою проти цих мук, які мені ця ніч принесла... По кістки в грязі, по пахи в воді, я, мов єгипетський невільник на піраміді Хеоп-

са, тягав цю тричі прокляту сітку по морському дні... Кожної півгодини на березі з неї ми витрушували: гори слимаків, купи трав, пляшки, залізяки та всяку іншу нечисть та погань. За всю ніч втрійку ми вкинули в відро лиш дві морські блохи. Якби не те, що і в сусідів ми бачили подібні мізерні результати, мені здається, цього було б досить, щоб стати та завити на ввесь світ вовком...

Пізно вночі, фізично змучені та духово розбиті, ми поверталися додому. В темноті, в кутку, заколиханий монотонною їздою авта, я чув, як хтось розказував: «Я знаю, панове, таке місце, де морські блохи дійсно ловляться масово. Бувало, заїдемо і через пів години вже стільки налапали, що приходилось зайвих назад у море викидати. На слідуючу неділю їду, хто має охоту за мною, в компанії прошу, дуже радо. З приємністю...»

Таких ніщо не направить, думав я в темноті, одначе, в душі признавав, що одне пророцтво їхнє таки справдилось: цієї ловлі я таки ніколи не забуду...

Морські блохи

ІНТЕРВ'Ю

Задзвонив телефон.

— Містер Бритва? — запитав голос по-англійськи.

Я відповів, що це я.

— Опанас Бритва?

— Цей самий.

— Ми чули, що ви працюєте журналістом в українській газеті.

— Працюю, очевидно, але з ким маю приємність говорити?» — запитав я, зацікавлений тим, що і хто від мене хоче.

— Тут представник австралійської газети «Чиста правда». Ви читали нашу статтю під заголовком «Українська терористична армія в Австралії»?

— Чому не читав, читав, деякі речі знаю з телевізії.

— Вері ґуд, — радісно викрикнув голос на другому кінці дротів. — Це було в Мельбурні, а ми маємо позитивні інформації, що і коло Сіднею відбувається вишкіл кадрів підпільної терористичної армії. Чи згоджуєтесь з цим твердженням?

Я на хвилину задумався, але тільки на коротку хвильку.

— А чому б тут заперечувати, як і так все відоме? Правда та й годі, немає що більше приховувати. Ось ми вже близько двадцяти п'яти літ займаємось цими ділами, за ними, як то кажуть, і посивіли, на них і зуби з'їли. Вишколюємо партизанів, терористів, підривників, ворогам на пострах, а нам на славу. З-під нашої руки виходять самі фахівці, підковані на всі чотири, люди, здібні до всього і на все готові. Ввесь цей «живий матеріял» екпортуємо в Европу, де при їх допомо-

зі хочемо повалити кілька для нас, делікатно кажучи, невигідних держав. Будь ласка, не питайте мене, які саме держави, бо я зв'язаний словом, це глибока таємниця. Можу лише сказати між іншим, що одна з цих держав має двісті двадцять мільйонів населення; якщо вам вдасться відгадати, яка вона, то ваше щастя, а я вірно дотримався засад конспірації. Бо, дорогий мій пане, в нас слово «конспірація» на першому місці, тому нічого дивного немає, що вам треба було аж цілих двадцять п'ять літ, щоб нас винюхати. Але я розійшовся, забагато балакаю. Що вам ще треба знати?

— Містер Бритва, — почувся схвильований голос в слухавці, — це все, що ви мені тепер сказали, справжня сенсація. Ще ніхто так нам ясно, коротко і правдиво всього цього не з'ясував. Але ми хотіли б для повної орієнтації наших читачів знати ще кілька конкретних фактів. В Мельбурні, кажуть, навколо вашого табору покладено міни, щоб важко було туди пробратись непроханим гостям. А як тут у Сіднеї?

— В Сіднеї, — відповів я, — також усе заміновано, хоч запевнюю: не ми мінували, а вони — діти випадку. Небезпека тут іншого роду. Станеш на таку погань випадково і якщо не загинеш від неприємного запаху, то прийдеться пізніше годинами чистити, вишпортувати черевики, щоб можна було без сорому вернутись до цивілізації. Ви розумієте?

— Ясно, як в Божий день, — почувся діловий голос з телефону. — А як у вас із стрілянням? В Мельбурні дірявлять кулями консервні банки, це ви бачили в телевізії. Як у вас розв'язали стріляння в ціль?

— На це питання я, на жаль, вам не можу авторитетно відповісти, —сказав я. — Знаю, це факт, що як молодь, так і старші терористи зносять до табору гори повних банок пива й інших «твердіших» напоїв. Потім напої кудись зникають і залишаються самі діряві банки. Висновки і заключення робіть, будь ласка, самі.

— Щиро дякую за інформації, пане Бритва. Це буде передовиця, — почувся задоволений голос кореспондента. — Чи можна на вас покликатись як на джерело інформації?

— А чому ж би не можна? — здивувався я. — Покликайтесь, скільки влізе. Ми, українці, не раз мріяли, щоб про нас і нашу справу щось писали. Бігали, просили, уживали протекцій, кланялись, — ніхто й чути не хотів. А тепер ми стали сенсацією — за нами бігають. Гай-гай, як часи змінюються.

Ми ввічливо прощались: Обидва, здається, були задоволені, я ним, а він мною.

ЗБІРЩИК

Оцим заявляю, що ця історія виссана з лівого пальця правої ноги і всяка подібність характерів, з живими людьми може бути лише випадкова.

Ми сиділи в клюбі при столиках, коли чоловік з книжками і паперами під пахвою підійшов і ділово заявив:

— Перепрошую, пане Бритва, будьте ласкаві, станьте уділовцем нашого нового дому. Один уділ всього 200 долярів. Жоден чесний українець не повинен відмовитись від цього обов'язку.

Я вдавав нібито за розмовою з приятелем нічого не чув, але чоловік цим не зразився і, на жаль, не відступав.

— Пане Братва, перепрошую на хвилинку, це важна справа, нам конечно треба грошей. Не гнівайтесь, пане, — звернувся він і до мого співбесідника, — я хочу поговорити з паном Бритвою.

Дальше вдавати було неможливо, це вже і глухий почув би. З-поза інших столиків зиркали люди в нашу сторону.

— Ах, та це ви знову! А на що сьогодні збираєте, дорогий друже?— почав я кепкуючим тоном. — На боротьбу з непогодою чи на поміч старим дівицям?

— Ви не жартуйте, пане Бритва, але один уділ купіть, бо хто купить як не ви? Вкінці 200 долярів кожний може дати. Це невеликі гроші, але якщо вам це забагато, тоді дайте хоч 50 долярів на школу. Чекайте, зараз, зараз, — тут чоловік поставив усі книжки і папери, що їх держав досі під пахвою, на наш столик, і

почав переглядати якусь листу. — Бритва, Бритва, — говорив він, суваючи пальцем по папері. — Так, ви дали вже на школу 25 долярів, а сьогодні дайте мені других 25 і все буде в порядку.

— Та що ви собі думаєте, пане добродію, — почав я вже нервово закинувши жартівливий тон, який на збірщика очевидно не справляв потрібного мені ефекту. — Ви думаєте, що я мільйонер, щоб при собі носити такі гроші? В мене при душі всього 4 доляри, а з цього ще завтра мушу заплатити за молоко на слідуючий тиждень... Ви це розумієте?

— Ох, пане Бритва, ви все такого бідного вдаєте, та хай вам буде. Але книжку то таки мусите купити, от хоч би цю: зараз, зараз... — Чоловік почав копатись у книжках, які перед хвилиною поставив на столику. — Оцю — чудова річ, «Темнота», вона коштує всього 3 доляри. А доляр ще на молоко лишиться. Зрештою ви і так добре виглядаєте, можете одну неділю бути і без молока, — попав у свою чергу в жартівливий тон збірщик.

— Ні, пане, я темноти не потребую, я все життя до світла тягнуся, а тепер ви мене в темноту пхаєте! Вже сам заголовок каже, що по ній можна сподіватися, — розійшовся я, сподіваючись хоч такою балаканиною спекатись причепи, але все це спливало по нім, як осінній дощ по даху. Він стояв непорушно, мов ґранітна скала, лише грошеві вимоги ставали все менші і менші.

— Як уже так вам важко дати 3 доляри, то хоч купіть квиток на льотерію співочого товариства «Боян». Перша виграша — велика шкіряна торба вартости кільканадцять долярів, а білет коштує всього 75 центів. Купіть один білет і я піду, бо бачу: прийшов пан Коновка, а з нього легше щось стягнути, як з вас.

— Ні, і білета не куплю, — заявив я рішучо. — Торба річ гарна, але в нас тільки діди з торбами ходили, а ви хіба з мене діда не хочете зробити?

— Ні, не хочу, пане Бритва, борони Боже. Все, що я хочу, це те, щоб ви виграли гарну і корисну річ за дурних 75 центів.Ви один з найтяжчих моїх клієнтів, але і для таких я маю іншу льотерію, це вже моя влас-

на. — Збірщик знову почав шукати чогось між паперами і за хвилину вийняв подіркований картон і малий патичок. — Ходить про це, — пояснював він терпеливо, — щоб пропхати патичком крізь дірку, а з неї вискочить якесь число. Як число щасливе, ви виграєте за п'ять центів цю книжку, що варта 3 доляри, «Темноту». Подумайте, як вигідно: за п'ять центів одержати 3 доляри!

Далі я вже не сперечався. Пропхав патичком крізь дірку, заплатив 5 центів, нічого не виграв, а збірщик помандрував поміж столики шукати нових можливостей для свого нелегкого ремесла.

МИ Й ВОНИ

(Гумореска крізь сльози)

Насамперед на світі були тільки ми. Про них ще ніхто не чув і не підозрівав, що вони можуть взагалі колинебудь появитися. Щоправда, були вже наші вороги, їх у нас ніколи не бракувало. Були собі поляки, мадяри, румуни і всяка інша погань та сарана, що здавна об'їдали наші землі та псували чисте українське повітря. Але, як сказано, про них ще не було «ні слиху, ні диху...»

Якщо хто щось робив цікавого та корисного, то все тільки ми.

Розбили в Городку Ягайлонськім пошту. Хто розбив? — Ми. Застрелили в Варшаві Перацького. Хто застрелив? — Ми. Хто підпалював полякам стирти? — Ми.

Все робили ми, а за це нас і добре лупцювали.

Поляки уряджували пацифікації, москалі морили голодом, але все це нас тільки єднало, зміцнювало, бо в біді були МИ. Всі по цій самій стороні, стояли одним непорушним фронтом.

І от прийшла війна, а з нею еміґрація. І тут, перший раз появились «вони». «Вони» — то були ці самі, що ще вчора казали на себе «ми», але за малу дрібничку, на яку не варто, як кажуть, плюнути, розсварились між собою і одні на других почали казати: це «ми», а то «вони»...

Спочатку все скидалося ще на жарти. Щоправда, кепський жарт, але жарт. «Вони» не були ще такі злі, а «ми» не такі уже дуже добрі, але згодом справа набрала поважного вигляду.

Ми сказали, що вони є причиною всіх невдач, і тому, хто знає, чи не краще говорити з ворогами, ніж з

ними, а вони в свою чергу твердили і закидали нам таку саму провину.

Від цього почалося. Все, що ми робили, стало добре, благородне, патріотичне, варте похвали, — а все, чим вони займались, — не варте і торби січки.

В їх рядах аж кишіло від всякого роду запроданців, зрадників, киринників, хрунів та інших прихвостнів, а в наших лавах зібрались самі святі і благородні єства, що ніколи нічого злого не зробили, а жили виключно для самої ідеї, все безкорисливо, все віддано, готові в кожну хвилину віддати за неї останню краплю крови.

Ми і вони роз'їхались з тісних таборових закамарків в Канади, в Америки, в Австралії та всякі інші закутини світу, а з ними поїхала і наша незгода.

Чим краще нам ставало матеріяльно, тим більше було часу й засобів на підривну роботу. Цебто ми підривали їх, а вони нас, на превелику втіху і радість наших ворогів. Бо хто витрачає час на внутрішню боротьбу, не може вже мати часу на зовнішню, в ім'я якої нібито (це вже і ми, і вони однголосно співали!) всі виїхали на еміґрацію...

Минули роки. Нестало людей, які започаткували цю шкідливу для нас історію. Ростуть діти, розмовляють між собою тільки по-англійському, а ми й вони все ще по-старокраєвому деремо собі взаємно рештки чубів, хоч мало хто і пам'ятає, з чого ця драчка властиво, почалася...

І ми і вони постарілись, посивіли чи полисіли, але нікому й на думку не прийде: чи не час було б покласти край цьому безглуздю?..

Тільки прошу: не кажіть оцього стереотипового: ми хочемо, це вони не хочуть!..

ДЕЩО ПРО ЗАСІДАННЯ

(Без політики про політику)

Насамперед здалось би вияснити різницю між словами «засідати» і «засісти». Різниця невелика. Можна, напримір, засісти на політичного противника вночі за вуглом з метою вдарити його колом по голові, але засідати можете тільки на засіданню, куди добре приходити з колом, що може пригодитись для піддержки якогось вашого арґументу.

Засідання — це рід найважнішої активности майже всіх наших організацій, від якого все починається і на якім все кінчиться, але в дійсності засідання починаються, коли жінка голови якоїсь організації йому вдома так надокучить, що він, щоб дещо відітхнути, скликає засідання всіх тих, кому дома нудно. Всі вони тоді раді та веселі, але ніби з досадою кажуть жінкам: «Знову мушу йти сьогодні на це прокляте засідання, прийдеться завтра покосити траву». А жінки, звичайно, відповідають щось в цім роді: «Не приходь пізно і не вступай по дорозі до «пабу», бо замкну двері і будеш спати надворі, як тамтого тижня».

Засідання тривають годину, дві, десять, часом і три дні. Такі триденні мамутові засідання називають звичайно з'їздом, на них дають бекоштовно їсти і пити, про це знають і тому радо з'їжджаються делеґати з різних міст.

Справи на кожнім засіданню поділені на дві категорії, а це: неформальні і формальні. Кому з присутніх обридне слухати справ неформальних, підносить, як це в нас водилось у школі, два пальці і тоді має право говорити у справах формальних. Нікому досі не вдалось ще устійнити, що таке справи формальні, а

що неформальні, хоч дискусії і суперечки над цим питанням ведуться роками при співучасті найкращих засідознавців.

Засідання відкриває звичайно предсідник при довільній кількості присутніх: п'ятдесят, двадцять, десять. Я бачив одне засідання, яке складалось з двох учасників: предсідника та ще одного громадянина. Це було вже давненько і, як не помиляюсь, «товариства сприяння боротьби з навдачами». Ця організація не існує, не тому, що в громадському житті нема невдач, але тому, що всі її члени вже небіжчики, навіть ці два, що тоді засідали.

Жінки також радо засідають. Їхні чоловіки дізнаються про це, прийшовши з праці додому та знайшовши листа більш-менш такого змісту: «Дорога кицю! На мене не жди, бо я сьогодні на засіданні, прийду пізно. Вечерю звари собі сам, бо я не мала часу. В нас сьогодні телефон не замикався, всі пані хотіли знати, про що буде мова на засіданні...»

До голосу на засіданнях предсідник допускає всіх, хто лиш має охоту побалакати, чи то до даної теми, чи — як у нас говорили — «на здогад буряків». Тут вам, як у польському соймі, свобода необмежена.

Були часи, коли дискутуючий, раз забравши голос, міг говорити, поки не зголоднів, захрип або був змушений нагло фізіологічними причинами залишити маратонську орацію, але одного дня якийсь хитрий предсідник ввійшов на залю з великим годинником з дзвінком і заявив, що від сьогодні на промовця призначається тільки п'ять мінут. Правда, як хтось починав дражливі для цього предсідника теми, то годинник чомусь вже по мінуті дзвонив, аж в ухах лящало, але все таки від того часу в нас прийнялась годинникова система. Хто тепер хоче говорити годину, мусить дванадцять разів просити голосу.

Найважче засідання замкнути. Раз пущене в рух засідання котиться нестримно, як соняшна машина. Не помагають пригадки предсідника: «Панове, скорочуйтеся, прошу говорити тільки до речі. Ми ще не порушили і половини нашої програми». Деякі з присутніх встають, на залі починається рух, але диску-

тантів це зовсім не бентежить. Тоді предсідник понад усі голоси проголошує засідання закритим, з тим, що на другий тиждень в цім самім приміщенні і в цім самім часі просить з'явитись усім для продовження сьогоднішньої наради.

ЗАВТРА О П'ЯТІЙ

Вони збираються коло Народнього Дому кожного дня точно в той самий час, так що, побачивши їх в гурті, можна сміливо поставити годинник на п'яту і не помилитися.

За винятком одного, всі вони стовідсотково заслуговують інвалідської пенсії, розуміється, в випадку коли б австралійська соціяльна система дійшла до такого проґресу, але, на жаль, ніхто з них покищо не одержав і зламаного цента, а живе виключно з ласки добрих людей. Кажучи ж точніше: з ласки одного лише чоловіка.

От вони збираються коло Українського Дому і чекають якраз на цього чоловіка. Ждуть довго, терпляче, уперто, з вірою, яку лише може мати голодна істота, шлунок якої наповнився останнього разу в цей час, і тепер проситься, плаче розпучливо, що вже час його знову чимось заспокоїти, бо таке право природи, а її не обдуриш.

І всі вони задивлені в один лише бік — туди, звідки дорога веде від станції, бо знають, що звідсіля його лише можна сподіватись.

Тому дивиться цей великий з одним вибитим оком і цей без однієї ноги, якийсь пошарпаний, і цей, що в нього бік, одна рана, а ребра обдерті зі шкіри прямо виблискують до світла, та ще три-чотири — кожен без якоїсь основної частини тіла, з якою йому прийшлось розставатися, правдоподібно, без згоди і доброї волі на операційному столі, а через якесь насильство або нещасливий випадок.

Добігає якраз п'ята година.

Вдалині між юрбою прохожих, які спішать додому з роботи, вимальовується знайома постать. Вона ще далеко, але в якийсь неясний, містерійний спосіб, мов би від дотику чутливого радарного імпульсу вони відчувають його близькість. Наближається цей важливий, довго очікуваний момент, і всі починають рухатись, нервово крутитись, як це роблять звичайно люди, доведені до межі терпеливости.

Але це не люди. Мова тут про (вибачте за спізнене вияснення) громаду котів і тільки про одну людину, зате людину в повному цього слова значінні, бо, як писав колись Віктор Гюґо, хто не любить тварин, не має права називати себе справжньою людиною. А він їх любить і то не без взаємности.

Побачивши його, все це братство кидається назустріч. Варто почути ці радісні м'явки, ці вдячні погляди, ці намагання хоч потертись об ногу, лише доторкнутись хвостиком свого добродія.

Тепер під його проводом вся ця юрба спішить за Народній Дім, де властиво відбувається головна церемонія роздачі м'яса, а при цьому зав'язується щось подібне до товариської розмови, дещо, правда, односторонньої, бо він один лише говорить, а всі слухають і їдять, аж вуха трясуться. Він їх всіх знає не тільки по імені, а й за характерами. «Ти сивий, сьогодні щось веселіший став. Га? А ти, сліпий, розбишако, де був? Певно за паннами заглядаєш, — хоч одним оком, а дивишся. Ну, це вже в нашій чоловічій натурі лежить ця слабість. Не бачу десь чорного Мурка сьогодні. Може, де під машину попав? Я все вас перестерігаю: уважайте, бо за нещастя не важко. Тільки бах — і немає котика. Але ви дурні сотворіння мене не слухаєте і через це такими каліками стали. А ти, рижий, не халасуй так скоро, бо всі хочуть їсти, а то ще вдавишся від поспіху».

Скоро зникають останні шматки поживи в зубах зголоднілих створінь. Надворі кінчається короткий осінний день. На вулицях засвічуються один по одному неони. До Народнього Дому сходяться артисти на чергову театральну пробу. Тоді він прощається з своїми

приятелями: «Ну, гаразд уже. Мені ніколи з вами возитися, мені час іти на пробу. Прийдіть завтра о п'ятій. Мене вже певне ждуть. Годі вже. Завтра о п'ятій!»

За ним закриваються поволі двері, чути віддалені кроки, а вони всі сидять ще довго, мов зачаровані, вдивляються, чекають. А може, він ще повернеться?

А ВОНИ НАС ЗРАЗУ Ж ПОЛЮБИЛИ

Сьогодні все те, наче живе, стоїть перед очима, хоч з того часу минуло рівно двадцять років. Як батогом ляснув: от так собі було двадцять літ — і немає.

Мовби зфільмував хтось на кінострічку: стоїть на пристані корабель, яким ми приїхали до Австралії, миготять знайомі вже з подорожі обличчя, завалений унрівськими клунками «пір» число 13. Якраз Різдво підходило.

Корабель, пригадую, славний був: в час війни возили ним баранів, а коли минула війна — стали перевозити еміґрантів. Напхали нас у всі дірки, мов оселедців у діжці, дихати не було чим, спека нестерпна. Але ніхто не нарікав — звикли були люди й до гіршого, то чого нарікати? От якби тепер хтось спробував з нами таку штуку втнути — справа напевно дайшла б до Об'єднаних Націй під рубрикою невільництва або навіть геноциду. А тоді все це проходило, як нормальне явище.

Правда, трохи піднялося крику, коли нас привезли до Батгуртського табору. Привезли нас потягом уночі, коли було цілком темно, — ніхто нічого не бачив, усі дрімали, чекаючи світанку. Як тільки розвиднилось, люди заглянули в вікна. Кругом, куди не кинеш оком, сухі трави, «буш», пустиня. Піднявся шум, зчинилась ціла веремія. Якась бабуня напроти мене витирала безупинно носа та відхрещувалася, мов від чорта:

— Та куди ж це ви мене завезли на край світу, та що з нами буде, люди добрі? Ой, та за які гріхи й провини? Царице небесна, змилуйся над нами. Це моя невістка — та мене до цього підмовила, я ж не хотіла... яж передчувала своє горе, серцем чула біду.

Як розійшлася, як заголосила, то люди не витри-

мали й стали її потішати, утихомирювати, хоч самим в грудях стискалось неясно, щеміло.

Пізніше підхопили нас машини та й привезли до таборової кухні. Повіяло звідтіля кулінарними випарами-пахощами, і настрій відразу покращав на цілих 100 відсотків. Видно, не все вже таке погане в цій країні: наїстись можна, а це вже щось значить. Порозходились ми по бляшаних бараках відпочивати. Розташувались, обмились, а тут знову кличуть до кухні на обід. Пообідали, переговорили з сусідами про враження, а тут уже й вечеря, Безжурно так став час минати, мов птицям небесним. Попливли дні, аж люди з нудьги почали видумувати. Не хлібом же одним живе людина, треба ж культурно чимось зайнятись, показати себе перед господарями цієї країни.

Перед у цьому культурному підйомі вели, очевидно, українці. Приїхав до табору якраз міністер імігpації, а вони до нього на присюди, дівчата хліб-сіль підносять, хор гремить, ллються солодкі промови подяки. Подобалося це австралійцям дуже, стали чи не щотижня заїздити, спочатку ще більші, а потім вже чимраз менші «риби». А ми перед ними то козачка, то метелиці, то щупаком, то дрібушки. А хор «Шумлять верби коло греблі» і «Ой, та зажурились». Заставлені столи аж угинаються, а в них і борщик, і галушки, і деруни, і відбивані котлетки. Все це вже за наші перші зароблені гроші, бо деякі вже і працю одержали, принагідну.

— Ну, як вам, австралійцям, смакують оці наші страви? — запитує делікатно, спустивши несміло очі, хтось з ініціяторів цього одностороннього «культобміну», а вони всі в унісон:

— О, ґуд, вері ґуд! Ми, кажуть, лайк рашен піпел вері мач і ваші страви.

Тут вже наші майже розсердились:

— Та ми, даруйте, не «рашен», а «юкреніен», просимо нас не змішувати, бо ми цього дуже не «лайк»...

Побачили вони, що не туди залізли, виправдуються: «А яка там різниця: ви тепер в Австралії, скоро всі станете австралійцями. Яка різниця?»...

А потім, пригадую, прийшли Різдвяні Свята тисяча

дев'ятьсот п'ятьдесятого року, перше наше Різдво без снігу, без морозу. Декому вони проминули в одних штанятках. А потім почали люди розїздитись всі на роботу, а потім... от так собі проминуло двадцять літ. Підтоптались ми не на жарти, розледачіли, без авта не рушимось і на сусідню вулицю...

Згадую я, та й думаю сьогодні, що співали ми і танціовали тоді, мабуть, непотрібно. Жаль, що й галушки не самі поїли.

Та що вдієш: такий ми вже народ, любим перед чужинцями потанцювати й годі.

А вони нас зразу полюбили

БУЛИ КОЛИСЬ ПРОМОВЦІ

І сьогодні не бракує любителів літератури, мистецтва, красномовности, сьогодні також уряджують доповіді, дискутують, та коли згадаю минувшину, то все це видається мені без життя, мляве, сухе, прямо ремесло якесь бездушне. Слухаєш, наприклад, тепер, доповідач вже годину прорубується монтонним голосом крізь творчість Шевченка. Дивишся ненароком на сусіда, а йому дві мухи в ніс залізли, вже п'ять хвилин, і не вилазять. Нагло доповідач як не крикне цитату: «Ріж, бий, мордуй невіру бусурмана». Тут сусіда прокидається, сполохані мухи з носа вилітають, спокій і гармонія порушена цим, на пару хвилин зникають, аж поки промовець знову не заколише всіх до дрімоти, своїм сонним голосом.

Не так було в ті часи, коли професор Скрипка в моєму містечку давав доповіді. Це були незабутні вечорі, повні потрясаючих переживань, незвичайних вражень, незабутніх моментів.

Він умів людей чарувати. Спочатку перетворювався на стовп соли, в один слух прямо вводив гіпнозу, а потім уже довподоби довільно допроваджував до сміху або плачу.

Геніяльний чоловік був, але, як багатьох геніїв, — горілка його убила.

Пригадую, величний похорон справляли. Духова оркестра грала. Два хори співали на зміну. Духовенства хмара з'їхалась. Під проводом самого отця шамбеляна ішли, а зараз за ним хтось вів його собачку. Фактично собачка була Скрипки, а не шамбеляна, але на похороні вділили їй почесне місце: підбігала зараз за шамбеляном.

Ніколи не забуду останньої доповіді небіжчика на святі в честь Івана Франка. Заля набита по береги публікою. Не встромиш ніде й голки. На сцені стіл, застелений зеленою скатертиною, на ній карафка з водою і склянка. Всі мали право думати, що карафка наповнена водою, а насправді в ній була найчистіша українська горілка-запіканка (про це ми тільки пізніше дізнались).

І от входить професор Скрипка. Високий, худий, з непокірним розкудовченим волоссям. Вийшов, став, не ворухнеться, а зір побіг десь під стелю. Минають хвилини, в залі — як в церкві, чути, як годинники стукають, хоч зібралось тут більше тисячі душ. Всі очі вдивлені в професора. Нагло, як з могили, глухим дрижачим від зворушення голосом вимовляються слова:

Народе мій замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжю!..

Аж мурашки пішли поза шкірою від цієї мови. Мені чомусь здалось, що я — якраз оцей паралітик на роздоріжжі. Мимоволі попробував під кріслом рухнути ногою. Ні, слава Богу, все в порядку. А Скрипка, викликавши у слухачів майстерно такий перший драматичний ефект, як добрий їздець, що встиг з місця осідлати норовистого коня, вже попускав цуглів і гнався, грався на людських душах, цитував, малював, прямо живого Франка ставив перед очима. Для більшого враження він вживав ще і додаткових засобів: гримав кулаком об стіл, бився в груди, притишував голос до абсолютного пініссіма, то знову попадав в крещендо і фортіссімо — аж в вухах лящало. Колосальний ораторський арсенал зброї знаходився в особі покійного. Розуміється довго ніхто не встоявся в такому гураґанному вогні.

В залі появились хустинки. Люди втирали непрошені сльози, витирали носи.

Після години промовцеві, видно, висохло в горлі. Він налив собі пів склянки і з насолодою випив. Випив усе до дна і ще налив.Пройшло кілька хвилин, і лице в нього ожило, очі набрали веселішого блиску, зда-

валось, помолодів чоловік, разом з цим і Франко, і вся його творчість, стали більш романтичними:

Ой, жалю мій, жалю,
Гіркий непомалу.
Упустив я голубочку
І вже не спіймаю.
Як була близенько —
Не дав їй принади.
А тепер я не знаходжу
Для серця розради...

В тому якраз і справа, шановні панове, що все своє життя Франко не знайшов розради не лише в громадському житті, але і в любові йому не щастило. І ніби для підтримки цього арґументу професор випив усе, що було в склянці, і ще налив. Тепер він вже почав не ходити, а бігати по творчості поета, виривав то тут, то там цитати:

Хлоп, щоб умів орать, косити
Та в танці дівкою носити
Та вірую і отченаш,
Письма не треба хлопу знати:
Як стане хлоп книжки читати,
Хто буде пану свині пас?

І дійсно, шановні громадяни, я вас сьогодні питаю: хто буде свині пасти? Я? А, може, ви? А, може, ми разом з вами?

Професора раптом вхопило чхання, і він, мабуть, щоб його перервати, знову вхопився за карафку. Видно, йому важко стало стояти, бо він сів. «Люди добрі, — почув я голос за собою, — та це в нього не вода, а горівка в пляшці. Це прямо скандал!» «Дивіться, дивіться, — говорив хтось другий, — як йому ніс почервонів!»

А професор, вже сидячи з посоловілими очима, розводив руками, кашляв, затинався, але все ще продовжував доповідь:

А ведмідь... отой... бурмило,
Тарах... йо... го при...людно в ри...ло...

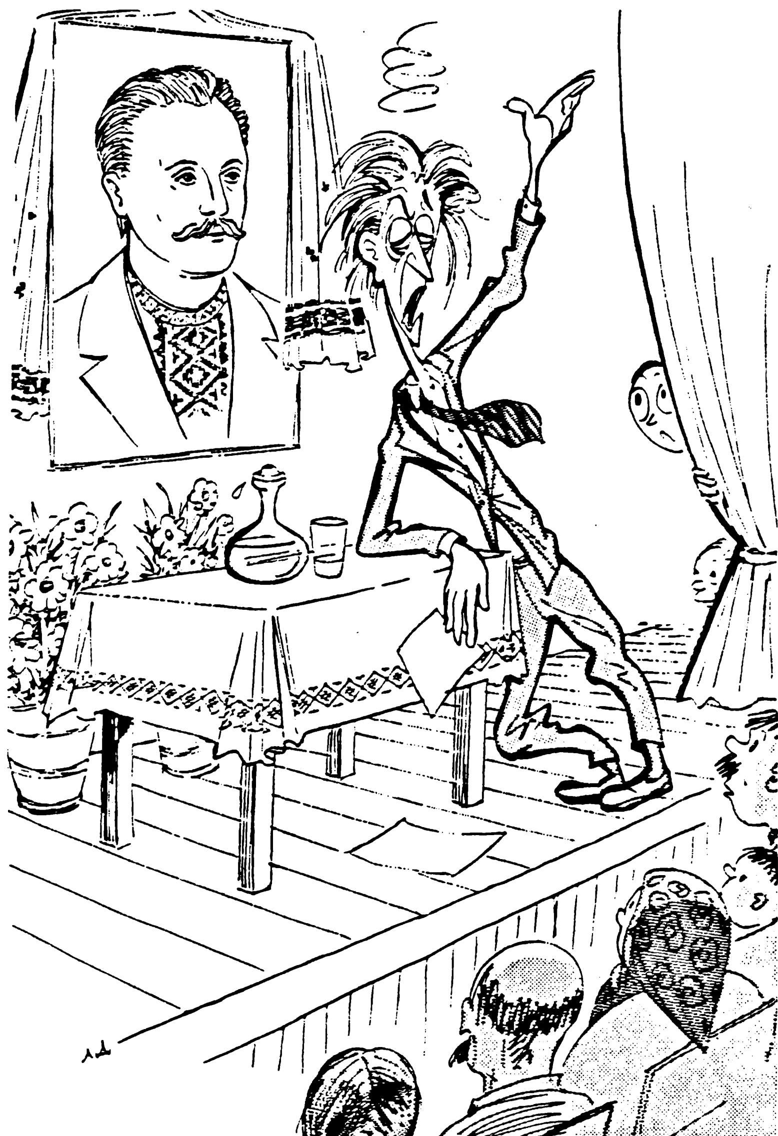
І чому б то бити... шановні... панство... когось в таке непристойне... місце... як рило? Чи вже інших місць немає? Га?

В залі зробилось голосно. Хтось крикнув: «Зведіть його зі сцени: не бачите, що він п'яний?»

Професора взяли під руки два молоді хлопці. Звели із сцени, а він протестував і виривався. І ще за кулісами чути було його: «І чому б то бити в рило?»

Це були останні його слова перед святковою публікою.

Геніяльний був промовець, але щож зробиш — горілка вбила.

Були колись промовці

СЕСТРІНОК МІЛЬЙОНЕРА

Історія починається, скажім, десь ще в 49-тому році. До Австралії на клунках українського походження з надією в серці і порожнечою у всіх без виїмку кишенях в'їжджає громадянин, що його назвемо маґістер 'Неписьменний'. Минає рік, сім, дванадцять, Неписьменний купує дім, знаходить щирих приятелів, заводить ворогів, збільшує родину до розмірів футбольної команди, словом, пускає коріння в суспільство. Але одного дня як палкою по голові вдаряє вістка: Неписьменний виїжджає до Америки.

В українському ґетті, що в міжчасі за роки свого перебування вспіло виробити собі ще якусь закраску і льокального австралійського патріотизму, — констернація. Скільки вже людей виїхало до країни Аль Капоне але всеж вістка, що хтось туди виїжджає, становить першокласну сензацію, сильне розчарування і якийсь несмак.

Дзвонять телефонні дзвінки, плещуть язики: «Ви чули, — Неписьменний виїжджає». — «Та не може бути?» — «Як не вірите, запитайтесь самі». — «От тобі і на, і хто б від нього цього сподівався? Здавалось, нічого собі чоловік, ніхто не знав нічого до послідньої хвилини. Боявся сказати чи що? І що він там буде робити?»

«Як то що? — обурюються всезнайки. В нього там вуйко мільйонер, кажуть, старий вдівець бездітний, але за це має чотири невилічимі хвороби: подагру, артрит, склероз, та ще якусь нецензурну, про яку сам нікому не розказує, ще в молодсті набавився. Бідачисько старий журиться і нема кому грошей лишити, так йому Неписьменний хотів би хоч цю журбу з плечей зняти».

І от приходить день від'їзду. Неписьменного прощають. Прощають приятелі, знайомі, установи, маса промов, повно квітів, відограються зворушливі сцени, — «А пишіть ради Бога, пишіть, як приїдете, не забувайте нас».

Поволі віддалюється від берега великий корабель, а на долині мала громадка українців обтирає не прошені сльози та чистить носи.

І знову на одного менше.

Через цілий рік про Неписьменного нічогісько не чути. Пропав, як камінь у воду, або Сірко на ярмарку. Але от знову сенсація: хтось одержав листа. Пише: заїхав, здоров, знаменито себе почуває. Ходить з паличкою по міському парку, недалеко будинку об'єднаних націй. Вуйко, на жаль, помер. Всім знайомим посилає купу поздоровлень.

Через тиждень опісля з Америки надходить ще один лист, тим разом від такої ж бувшої «австралійки» українського походження.

Пише: «Зутрічала Неписьженного в Нью Йорку. Бідака не дістав праці по фаху, бо застарий. Тепер ходить по парку з загостреною палицею, проколює нею папери, газети та збирає все це у мішок. Праця хоч і не в канцелярії, але все ж між паперами. Вуйко зараз по його приїзді помер на склерозу мозку. Бідака нещасний в послідні роки свойого життя терпів на роздвоєння особистості. Знайомим в Канаду писав, що в нього через інкарнацію втілився дух Алексадра Македонського, за це в листах в Австралію твердив, що він мільйонер. Насправді ж він побирав до кінця свого прозаїчного життя лише інвалідську пенсію. Цікаво, що з цього часу про долю маґістра Неписьменного ніхто більше не пише і не говорить.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ВОГОНЬ

Одного гарного соняшного дня, років тому не більше трьох, а не менше двох, в місцевості Лідкомбі, в славному місті Сіднеї австралійського континенту розгорівся не на жарти вогонь. Не така собі звичайна пожежа, що спалює солому, газети чи змиршавілу траву на нашому городі, а така, що розгоряється в людських серцях, палає в найбільш делікатних почуваннях душі.

В залі кипіло, клекотіло, відчувалось зближення чогось надзвичайного, торжественного.

«Доки вже нам сидіти та грати в карти дурня чи «цинцилички» та заливатись пивом. Доки? Хіба ж ми не культурний народ? Та хіба ж ми не народились для кращих цілей, з вищими потребами та ідеалами, з почуттям обов'язку для красного рідного слова, а хіба ж ми...» Як почали розводити та одні одним доказувати, як почали битись у груди, то аж іскри летіли. Та зрештою що тут було багато говорити, як всі в унісон тільки і говорили: «Товариства нам нового треба, нової організації, яка б й займалася виключно літературою і мистецтвом, коротко кажучи, — літературно-мистецького середовища». Це були якраз основуючі збори такого товариства, якому всі зразу на радощах і присвоїли багатообіцяючу назву імени Івана Франка.

Народилось це товариство-немовля з цього фанатичного ентузіязму, вибрало собі на славу управу; позбирало сякі-такі вкладки та почало розвивати, як то в нас кажуть, культурну діяльність. Однієї неділі: «Жива літературна газета», другої «Доповідь про Ліну Костенко», третьої «Клясики української літератури», а потім знову «Жива газета і Ліна Костенко» (дуже в

моді тоді ця поетка була). Потім хтось почув, що в Мельбурні такий клюб вже давно існує, вирішено було одноголосно запросити гостей на «авторський вечір». Приїхали автори, прочитали свої твори, поезії, гуморески. Посміялись всі до сліз, потім повечеряли, випили, закусили і роз'їхались задоволені, гості — господарями, а господарі — гістьми.

Але з цього часу чомусь пішло все як з Петрового дня. «Культурна діяльність» ні з цього, ні з того захоріла, знесилилась, а там, дивись, наступив повний параліч, мов би від віруса поліо. Ввесь запал — мов в землю провалився. «Коли, панове, наступна доповідь вашого товариства?» — питають, бувало, в клюбі. «Не знаємо, — відповідає хтось з управи, — мала бути незадовго, але в пана такого й такого серйозно захворіла собачка, казав ветеринар, що нервовий розстрій». Через місяць хтось другий поцікавився незвичайною бездіяльністю: «Не можемо нічого зробити, бо в секретаря набрякли міхурі на ногах від швидкого ходження, а потім у когось розболілись зуби, а пізніше в другого появився ревматизм, а дальше артрит і геморой, і все те разом як ударило по мистецько-літературному середовищі, то воно бідолашне перестало жити й дихати». Тепер вже люди не питають і не цікавляться більше програмами товариства. Відомо ж всім, що не щастить літературі й мистецтву в Сіднеї.

А, пам'ятаю, все почалось тоді прямо з пожежі, горіло!

МОЖЕ ХТО ПОРАДИТЬ?

— Пане добродію, — звернувся я до одного відомого баритона-співака, — мені припала честь в імені імпрезового комітету просити вас ласкаво заспівати щось на нашому всенаціональному концерті, що відбудеться того й того дня в такій і такій годині.

— Розуміється, нічого задурно сьогодні немає, — добавив я жваво, щоб, як то кажуть, із викладених карт запобігти вже на самому початку немилому непорозумінню.

Баритон ділово вхопився за кишеню, вийняв щось в роді календарця-книжечки, посував по ній пальцем і самопевно заявив:

— Це, вибачте, неможливо... я вже зайнятий: в російському клюбі якраз ювілей Пушкіна, а вони мене замовили п'ять місяців тому і 20 долярів завдаток уже заплатили. Жалко, але, зрозумійте, не можу.

— Що ж робити, — здвигнув я безрадно раменами, — хіба доведеться пересувати імпрезу на одну неділю назад, щоб вас, шановний добродію, не втратити для програми. Ви ж у нас чи не найпопулярніший мистець, віртуоз. Особливо за вами пані то прямо гинуть, — почав я заходити дипломатично, щоб діло для комітету якось наладнати.

Віртуозові, очевидно, мій підхід виразно подобався, він самозадоволено посміхнувся, але, поглянувши в свою книжечку, похитав рішуче головою:

— Шкода й думати. Великий концерт у поляків. У них якраз подвійна річниця — «Неподлеґлосці Польскі» — пов'язана з «Рочніцов львовскіх дзеці». Я там завжди виступаю і заробіток, значить, сталий, раз відмовлюсь — більше не візьмуть.

От, біда голові, вже не на жарти заклопотався я:

— То, може, пересунемо на неділю вперед(в душі я вирішив бути впертим, бо впертість в багатьох випадках перемагає).

Тут лице мого співбесідника викривилось в якійсь слабо прихованій ґримасі. В ній крилось щось в роді особистої до мене зневаги.

— Що ж це ви не знаєте? Це ж четвертого, а ввесь світ знає, що того дня починаются Ленінські дні. Запляновано величавий концерт у домі совєтсько-австралійської дружби. Приїжджають і гості з Союзу. Цілий спектакль приготовляється. Ви хіба серйозно не думаєте, що я дав би собі з рук вибити таку нагоду себе як артиста показати, так би мовити, вхопитись за широкі інтернаціональні можливості? А крім цього, дорогий добродію, вони платять солідно й точно, не так мізерно, як наші... Підступить, бувало по концерті якась, вибачте, пані та й тицькає вам в долоню 10 долярів майже з плачем: «Візьміть це, бо в нас в організації тепер криза, добровільні датки збираємо»... Так якби це був мій бізнес, що в них грошей обмаль.

По цих словах баритона-маестра моя остання надія пропала, розвіялась, як роса на сонці. Звісно ж, головою муру не проб'єш. Не розірветься ж людина на три шматки, а хочби й розірвалась то вже не заспіває. А як заспіває то вже не тим голосом.

Попрощались ми «ввічливо», «по-товариськи». Він пішов в один бік, підспівуючи собі під носом щось з «Бориса Годунова», а я подався в другий — із своїми думками.

Виходить, що наші громадські установи повинні вже самі зробити із цього належний висновок, чи варто «закріпити» такого віртуоза для нашої справи. Бож пропадає патріот — людина у чужих ні за цапову душу. Може, більше грошей? Важко порадити.

ЧОМУ НЕМОЖНА КРИТИКУВАТИ?

Бувають парадокси на світі! Здавалося б, все ясно, а виходить нісенітниця. Візьмім хочби таку закарлючку: кажуть всі — хочемо до неба, але вмирати не хоче ніхто. Або придивімся на подібний випадок: всі хочемо, щоб українське мистецтво процвітало та досягло якнайвищого рівня, але критикувати людей, у яких мистецькі якості з тих чи інших причин втратили свій «блиск», або взагалі «не блищав» ніколи, ніхто не хоче. Чому не хочуть? Бо бояться. Бояться громадян, які всяку критику, всяку найменшу заввагу, спрямовану добросердечно, на вказання деяких недоліків, яких не бракує й геніям, — приймають за особисту образу.

Правда, є такі сміливці-відчайдухи і між нами, що час від часу скажуть слово правди. Тоді з усіх темних закамарків, з м'яких барлогів, де дотепер спали ведмежим сном, виповзають на світло дня оборонці «покривджених» із «святим» обуренням в серці. — «Як він смів?» «Хто він такий є, щоб критикувати такого корифея, як пан «Х»? «Чи він знає, хто такий пан «У», та які заслуги він має за собою?»

Не помагають ніякі вияснення, що вік, кількість років праці, чи навіть заслуги — це одна справа, а мистецтво — друга, і, борони Боже, ці речі мішати. Пані «З», наприклад, ще в 1905 році виступала як знаменита артистка, тоді як її теперішній критик ходив ще з соскою та бавився в пісочку. Чи це доказує, що вона все ще добре співає? Пан «К» в свій час знав особисто жінку австрійського цісаря, а вона після концерту підійшла до нього і сказала для нас політично так вагітні слова як «страх люблю молодих українців-коза-

ків». Чи це й нині робить того пана героєм, на якого не можна і пальцем кивнути?

Це так справа з «корифеями», а з молоддю не багато краще. Побробуйте завважити якомусь «синкові», що його виступ міг би бути кращий, якби він дотримувався таких і таких правил. Вся родина «покривдженого» стане вашими ворогами до кінця вашого життя, а хто знає, чи і на другім світі дадуть вам спокій?

В такій ситуації навіть найсміливіші набирають в рот води. А як нема критики чи самокритики, то створюється стан реґресу, а це є найбільшим ворогом поступу суспільства взагалі, а в мистецтві особливо. А як нема поступу, то нема високого рівня, того якраз, якого ми всі так бажаємо самі собі, а артистам зокрема. І тут ми знову докотились до цього парадоксу: всі раді б до неба, але вмирати ніхто не хоче...

ЩЕ ДЕЯКІ НЕБЕЗПЕКИ ВІД ТЕЛЕВІЗОРА

Недавно на сторінках нашої газети хтось перестерігав перед жахливими наслідками сталого уживання телевізора. Автор статті живо розкрив перед нами марево-картину сумного кінця, що очікує всіх непоправних прихильників невинно виглядаючої коробки із справді диявольськими влативостями. Із всього ясно виходить (коротко резюмуючи, щоб не повторятись) неминуча смерть від радіяції. Це лише половина зла, яке очікує непоправних глядачів, гірше ж, коли, залишившись живою від ґроменів, людина поволі гине від програм, що розкладають душу, підгризають як червяк дерево, доводячи її до цілковитого морального занепаду, духової руїни, банкротства розуму.

От вам і чистий балянс так званого проґресу, що нібито спадає на світ внаслідок технічних здобутків науки. От вам і овочі поступу. Оціліли ми на всяких війнах і в таборах, а тепер доведеться помирати вдома на дрантивому кріслі перед власним телевізором.

Та це ще не все.

Я знаю ще один вид небезпеки, шановні читачі, ще одну можливість попрощатись з білим світом внаслідок цієї гемонської коробки, про яку ви і не припускаєте, і в сні не снили і наяву не бачили.

Сидите собі, наприклад, спокійно увечорі в кріслі, дивитесь на програму, ваша улюблена серія на телевізії якраз закінчилась, треба вибрати нову. Скидаєте для вигоди черевики, обрізуєте нігті, простягаєте тріскучі кості. Раптом без найменшого попередження двері від туалету з лускотом відкриваються, з-за них хвилею на всю хату вливається стовп води. Від несподіванки ви мов би прикуті сидите хвилин з дві, а за цей час вода в кімнаті встигає дійти вам до колін. Тут

ви зриваєтесь, мов несамовитий, прямцюєте до дверей, щоб їх закрити (з-за них безперервно фонтаном бухає вода). Починається боротьба за двері. Поки останками сил вдається вам їх закрити, вода встигає піднестись ледве не під шию. Та щастя, скажім, на вашому боці, і цим разом ви перемогли та закрили туалет. Вода в хаті поступово опадає, а ви сам, мокрий, важко дихаючи, сідаєте на крісло.

Нічогісько не розумієте? Абсолютно не дивуюся. І я також не розумів би, якби недавно сам власними очима не вичитав в газетах. Отож в Англії, а точніше — в Лондоні недавно дві найкращі дружини грали в футбол. П'ять мільйонів глядачів, затаївши дух, слідкувало, не відходячи й на секунду від телевізорів. І от гра закінчилася, і, як можна було сподіватись, майже всі цих п'ять мільйонів громадян кинулись задовольняти свої довго незадовільнені фізіологічні потреби. П'ять мільйонів цистерн нагло випорожнилось в каналізаційні системи, внаслідок чого в усіх будинках на низинах вода перетворила звичайні туалети на версальські фонтани з цілком не версальським запахом, а все це разом створило свого роду повінь.

Розуміється, в Австралії покищо ніхто чогось подібного не пережив. Але хто може ґарантувати, що і тут подібне диво не станеться?

Вцілівши від радіяції та духового упадку, ми втопимось в такий негеройський спосіб, як вище розказано.

Витягнувши з цього факту прямо ідучі консеквенції, я вчора виніс свій телевізор на подвір'я і, вхопивши сокиру, не заспокоївся доти, поки з нього не залишилась лише купа трісок та потовченого металю. Моє життя дорожче мені, ніж всякі пусті балачки про прогрес та інші теревені.

Ще деякі небезпеки від телевізора

ДУМКИ В ТЕМРЯВІ

Не знаю, як кому, але мені найбільш блискучі думки насуваються якраз тоді, коли надворі темрява, цебто вночі. Лежиш собі в ліжку, не спиться, інші члени родини вже на третій бік обертаються, хто крикне, хто засміється крізь сон, а в моїй голові думки роями снуються, мозок працює, хоч решта грішного тіла відпочиває собі в повному комфорті, набирається сили.

А насправді задумуюсь я не раз: що це таки думки, звідкіля вони беруться і куди подіваються?

Зачепети таку тему-закарлючку легко, а вилізти з неї не так уже й просто. Вдень подібні питання мене не турбують, а от уночі просто зганяють сон з очей.

Дочитався я недавно в медичній літературі до того, що людський мозок — це така скомплікована машинка, яку без перебільшення можна б назвати восьмим чудом світу.

Чи ви знаєте, пише знавець неврології, що людський мозок складається з більшої сітки проводів, ніж усі телефонні централі всього світу? Попробуйте сконцентрувати лінії всього світу хочби в одній великій театральній залі, а не в такім мінімальнім місці як голова. А якщо б пустити нитку мозкових нервів одну за другою, то вона б досягла аж на місяць! Така собі ниточка з вашої голови — цебто клубка — просто на місяць. Нічого собі нитка! А енерґія в людській чашці також не гірша. Якби так взяти електрику, що там витворюється, то нею можна б засвітити лямпочку в сотні ватів. А ще якби можна та такими лямпочками перевіряти силу ума, то з цієї штуки користі були б колосальні, необчислимі. Особливо на громадському відтинку.

Надоїсть вам, скажім, якийсь індивід на зборах своїм пустим базіканням, люди позіхають, дехто вже й заснув від нудоти, але перебити оратора якось ніяково: кажуть, чоловік з двома дипломами. Всі розуми поїв. Тут ви так собі в справі формальній два пальці підносите та пропонуєте промовцеві перевірку цим епохальним апаратом. Розуміється, не згодитись важко...

Пробуєте лямпочкою його те, що він називає головою, а там не те, що світла найменшого не видно, але і в язик дротики не щипають. Тьма, значить, тьменна. Станція зовсім не працює.

Гарантую, що такі панове взагалі б не забирали голосу, бо був би ризик, і ану ж перевірять лямпочкою, — сорому можна наїстись.

А задуматись: куди думки подіваються?

Як то куди — перетворюються в реальність, стають доконаними фактами. От, скажім, задумав хтось будувати якусь громадську будівлю. Задумав — приготував пляни і через місяць-два стоїть палатка, пишається на сонечку. Це правильно, але у нас не раз роблять навпаки.

Трапляються такі випадки, що комусь дуже спішно і він починає справу з кінця. Наперед будує, а тоді вже починає думати: чи правильно зробив і чи будівля кому потрібна. Це все ще гаразд тут з думками, все щось діється, але візьмім для прикладу таких людей, що в них в голові стільки думок-ідей, що ті, як оселедці в бочці, так там залежуються, що починають псуватись. Тоді кажемо: в них ідеї в голові гниють. А скільки в нас таких голів? — Прийдуть раз на рік на загальні збори якогось там товариства, нарадять, накритикують, всунуть сотню-дві пропозицій і плянів «на будуче», і поминай, як звали, аж до наступних зборів. Це думки, які ніколи не станують реальністю.

А, властиво, що це реальність? Я і над цим не раз застановлявся вночі, але поки розбирав суть справи, за кожним разом засинав. Як хочете швидко заснути, думайте про реальність — це дуже сонлива тема!

ЗУСТРІЧ З ОСТАПОМ ОДИНЧЕНКОМ

Про Остапа Одинченка ви не чули, хоч він людина цікава і, зустрівшись з ним, мені завжди хочеться сміяти і плакати. А чути ви не могли про нього тому, що він з українців в цьому двомільйоновому місті знає, крім своєї жінки та дітей, тільки мене та ще дві-три душі, з якими зустрічається випадково раз на два-три роки. І це становить для нього все «суспільне й товариське життя».

Кожного разу при зустрічі з Одинченком у мене вперто складається враження, що це він зліз прямо з літака, який привіз його до Сіднею із Заболотова. Він, ходяча скарбниця народньої словесности, не змінився за двадцять літ еміґрації ні на краплю. Таким побачив я його вчора в потязі.

— Ах, це ви, — щиро зрадів, упізнавши мене, Одинченко. — Гора з горою не зустрінуться, а чоловік з чоловіком — можуть.

— Давно не виділись ми, пане Одинченко, — а все тому, що ви ніде не показуєтесь, працюєте важко, чи що?

— Де там працюю, пане Бритва! Як у нас казали: в ледачого горб на животі, а в роботящого — на плечах!.. До роботи не кваплюсь.

— Я щ' вас в народньому домі, правду кажучи, ні разу не бачив, — зіронізував я. — Може, жінка не пускає?

— А чому мала б не пускати? Біда тому дворові, де курка кричить, а півень мовчить, та я й не знав, що в нас, так би мовити, вже й дім свій вибудували.

— Не один, а кілька, пане Одинченко, і ще будують,

— поправив я з притиском.

— Ой, правду ви сказали! Роки летять, — радо вхопився за нову тему Одинченко, — такий наш вік, нинькн живемо, а завтра гниємо, бо життя наше — як павутина, скільки не співати, а амінем кінчати, ніхто не може світу пережити, тільки глянеш, — а на ньому й мох поріс.

— Ну, та це ви вже дуже песимістично заспівали, пане Одинченко, вам більше б між своїх людей ходити. От хочби щонеділі до церкви.

— Так це і церква українська вже своя в Сіднеї? — здивувався Одинченко, а я з ним ще більше, бо навіть не подумав, щоб він і про це не знав.

— Чотири церкви, чо-ти-ри, двох віровизнань, пане Одинченко, стоять в цьому місті, — посилив я голос, аж люди в вагоні почали на нас зиркати, а Одинченко попав в екстазу самокритики:

— Правда ваша, пане Бритва, треба буде колись піти, бо то, як в нас кажуть, дурня вчити — те, що мертвого лічити, бо штурк Панька в око, а він і так сліпий. От завжди коли з вами зустрінусь, то щось нового довідаюсь.

— Ви про все те, пане Одинченко, вже давно повинні були знати. часопису нашого напевне не читаєте?

— А коли тут читати, коли часу нема, а живу там, де чорт добраніч каже, в буші, далеко, пошта не доходить, голим можу ходити — ніхто не побачить. Як то в нас казали: в кого гроші, той і хороший, а як їх нема, то всім дарма. Або як небіжка бабуся все приказувала: минулися ті роки, що розпирали пироги боки. А, зрештою, пане Бритва, що тут багато говорити, як нема що мовити? Ви самі знаєте, які в мене гаразди. А батько покійний було то казали...

І попливла народня словесність з уст Остапа Одинченка, як річка ранньою весною, жаль тільки, що доїхали саме до станції, де мені треба було висідати. Ідучи в гурті людей до виходу, я думав: «Скільки це таких Одинченків-землячків у цьому місті десь псує хліб, — сам Бог лише знає».

НОТАТКИ З ПОДОРОЖІ

ЗУТРІЧ

Майже всі вже кудись їздили. Маю на увазі тут, розумієтся ґльобальні маштаби їзди, не льокальні на рибу до Куми чи пляжу. Прямо неприємно стає, питають знайомі, а ти нікуди ще носа поза Австралію не показував. Доводилось не раз з цього приводу не знати чому виправдуватись, крутити, так мовби чоловік в чомусь завинив. Огортає сором якийсь дивний без причини. — Той був вже в Европі, йому губа не замикається, такі чудасії розказує, розмальовує, історії компонує, ця знову в Америці кілька днів провела, де не стрінеш, все лиш про Америку язиком меле, здавалось би вік прожила в цій країні. Сидиш не раз в товаристві, то одна тільки половина людей активно «уділяється» в безконечних дискусіях, це ті, що «вже були і бачили», решта сидить нервується, і досада їх бере, і злість душить горло. Але всі мовчать. Хто не був, значить, не знає, отже, трісни, а мовчи. А тамті, що «десь були», навипередки :«Ви бачили Париж? Боже, яка красота! А в Флоренції бували? Ні? Раджу обов'язково поїхати. Ви багато втратили, непростимо багато. Я, знаєте, ненавиджу Нью-Йорк. Страшний бруд, я з нього прямо втікала. Я вже відвикла від пилюки, а ті чорні то такі страшні. Нема то, прошу панства, як Капрі. Я там віллю збраюсь купити на старість. Це рай на землі і, яка висока культура, ох яка культура!»

І так без упину, годинами, до зануди. Терпів я, терпів ці знущання, а дальше не видержав. «Досить вже цього, — кажу жінці, — хай як в нас казали «корову продам», а поїхати поїду. Не хочу бути останнім,

останніх — кажуть — кусають пси». І я поїхав.

— Відню мій дорогий, старий Відню, місто моєї молодости, — думав я сидячи в літаку. — Тебе першого я побачу вже дозрілою людиною. — Скільки дорогих споминів в мене зв'язано з цим містом! Скільки давно забутих облич, затертих до непізнання роками! Де вони тепер?

Під мною хмари, хмари. Злітаємо вниз, — Сінґапур. І знову хмари і Банкок, і Карачі, і Атени, і нарешті Відень. Вийшов я мов п'яний зі змучення з двома, як камінь, важкими валізами, розглядаюся. Все так змінилось до непізнання. Останній раз в 1947 році без валіз тільки з душею, через зелену границю звідсіля вирушав, коли ще «Ваньки» господарювали. Тоді я в Славка Завади спав, переховувався. Він, я потім чув, тут і залишився, з австріячкою оженився. Знайшов я в книжці телефонічній його номер, кинув в апарат гріш, накрутив, слухаю. Через хвилину відізвався голос. «То ти, — кажу, — Славку?» «Я, а хто говорить?» «А хто, ти думаєш?» «Та не знаю». «Хтось з Австралії» — підсуваю делікатно. В трубці на хвилину затихло, а потім зчинилась ціла буря крику, сміху, питань: «Ти тут? Як довго? Коли приїхав? Сам? От відсвяткуємо. Оказія раз на тридцять п'ять літ. Де ти тепер?» — питає, як трохи заспокоївся. — На летовищу? Ага ну то там і сиди, я зараз по тебе там автом приїду. Там є така мала каварня, на летовищу, що зветься «Парі» в ній чекай. Я тут від тебе недалеко — зараз приїду». Поки я з моїми важкими валізами добрався на це Славком назначене місце, минуло добрих десять хвилин, бо по дорозі ходив розмінювати доляри на австрійські шилінґи. Славка ще не було.

Я зайняв вигідне місце при столику, чекаю. Минуло пів години. Я замовив лемонаду, бо з дороги горло просохло не на жарти, заглядаю, кручусь, але не лише я, як виявилось, нервуюся. При столику грубий такий смішний лисавий панок також заглядає безперервно на двері та на годинник. Декілька разів вибіг навіть на вулицю, ходив до інформаційного віконця. Минає час, а Славка як не було. так і нема. Почав я вже непокоїтись не на жарти. А може якийсь, крий

Боже, випадок? А може жінка не пускає? «А хай то шлях трафить», вирвалось мені ненароком. Опанасе! — крикнув зірвавшись на рівні ноги лисавий панок з сусіднього столика, — так це ти? Хай мене двері стиснуть, як я міг би тебе пізнати!» «Славку! — з трудом вдалось і мені заговорити, хоч дальші слова застрягли мені з великої несподіванки десь глибоко в горлі. Дививсь я на нього і не вірив. То це мав би бути той спортовець Славко, пристійний хлопець, за яким ганялись панни з цілого Відня. І жаль давив мене і заразом хотілось сміятись.

Треба було заплянувати цю подорож хох двадцять літ раніше, тоді були б себе легше розпізнали. А все таки краще пізно, ніж ніколи.

БРАТ З ІЗРАЇЛЯ

Я тепер в Римі. Моє враження? Прекрасне місто, цікаве-прецікаве і старе-престаре, аж порох сиплеться. Ідеш вулицями, а він тобі на голову, за ковнір, в скарпетки пропихається безцеремонно, залазить в ніс, мілкий такий порох вічного міста, порох століть.

Щоденно запорошений та втомлений докраю, повертаюсь до нашого українського готелю при вулиці Деі-Монті з безконечних прогульок, та й біжу під душ. Ох, яке благородне почуття, ця вода цілюща, що сплиє по тілі, змиває поти, охолоджує нерви по цілоденній спеці. Переодягнеться людина в чисте білля і вже мов новонароджена. І думки свіжіші стають, і жити знову хочеться, або хоч розтягнути стомлені кості на ліжку, п'ять хвилин. Та де там, не дадуть довго насолоджуватись, лінюхувати. В коридорах дзвенить дзвінок, це час на вечерю. На долині в їдальні стоїть стіл. Не знаю, чи є на світі широкому такий, як цей, щоб при ньому збиралось більш різноманітне товариство українців. як при тім в цьому готелі. Засідає тут ціла ґалерія облич, що безупину міняється. Сьогодні, скажім, приїхали нові туристи з Арґентіни, а виїхали ці з Параґваю, що сиділи звичайно рядом з тими з Венезуелі. Завтра виїжджають старші пані з Канади, а очікуємо гостей з Америки. І так безперервно дово-

диться когось запізнавати, з кимсь вітатись, когось прощати. В голові крутиться від цих знайомств. Вічно страх, щоб часом не забути, хто є хто, хто вже знайомий, а хто ще ні. Як будете мати щастя, то зустрінете тут своїх знайомих, яких не бачили копу літ, або рідкісні індивіди з унікальними життєвими історіями.

Я, приміром, зустрів добродія, що його громадянська приналежність, Ізраїль. Жид? Нічого подібного, українець з крови й кости. Авраменко? Ні, він вже давно в Америці. Земляк наш з незвичайним пашпортом, і дістався він йому не без болю. Оглядали ми тут всі цей пашпорт, з рук до рук передавали, хитали з подивом головами, а тут чорне на білому стоїть: «Александер Іванович Мак, громадянин Ізраїля родом з Полтавщини, по професії учитель української мови, середньої школи», фотографія і підпис. Все як повинно бути, документ леґальний, урядовий.

З Александром Івановичом я запізнався зараз після цього, як він тут появився. Через пів години ми вже говорили, як старі, знайомі, а згодом скоро перейшли на «ти», а там уже як Сіямські брати в Римі, нерозлучні стали. Він в Колісcей і мене запрошує, я в Катакомби — і його кличу. Разом оглядали Ватикан, подивляли Пантеон, і Піяццу Венецію і Піяццу Люкрецію, а по кожній такій «Піяцці» в устах язик чомусь так просихає, що заходить потреба обов'язково його промити. То ми і промивали... пивом. Ох і славне пиво роблять римляни! «Як це так, Александре, — кажу йому раз при склянці, — ти з полтавця та в жида перевернувся? Трохи чудна ця метаморфоза, а і на жида ти не схожий, бльондин такий». — «Обставини, бач, такі зайшли, доля, дорогий друже, сам не думав, і не припускав». І тут же розказав мені історію свого життя, неймовірну, незвичайну, з всіма елементами і грецької трагедії, і французької комедії. Історію жертви випадку, безглуздої системи.

Учителював я вже з давненька. Цілих двадцять п'ять літ, вкладав в молоді голови, знання української мови, рідної літератури. І Сталіна, дякувати, пережив, і Хрущова, поховати вдалось, добився так поміж дощ до Брежнєва. Якраз тоді вічно гнані сини Ізраї-

ля попали в офіційну неласку радянської влади. Попали, а я зайнятий книгами не був в курсі генеральної лінії партії і не витягнув з цього приводу прямих консеквенцій. Веду оце одного дня лекцію на тему Франкового «Мойсея», пояснюю учням хто була ця леґендарна постать. Це, кажу, великий провідник євреїв, що вивів їх з египетської неволі, всілякі чуда виправляв, щоб тільки освободити цей вибраний нарід з ярма, і т. д. і т. д. Не вспів докінчити фрази, а тут учень знаний в клясі ледар, два пальці підносить, просить слова. «Чого тобі, Володя?» — питаю. «Мені, каже Володя, хотілосьби вам, Александер Іванович, вияснити, що євреї — безіменні космополіти, сіоністи та на добавок провідники світової контрреволюції і ревізіонізму. Не вибраний вони народ, як оце ви нам толкуєте, а Мойсей цей їх далеко не відбіг, але це вже мій власний висновок, бо все інше я довідався в комсомолі від нашого «вожатого», а він в цьому ділі краще вас розбирається, будьте певні».

Зденервувася я тоді, розуміється, не на жарти, прийшлось пілюлі на серце заживати, бо в грудях давило, посадив сердитого Володю на своє місце, та справу не закінчив. За Володею на другий день обстав сам директор школи, а за директором поцікавились мною хлопці з МВД та разом взялись пришивати мені сіоністично-націоналістичні ухили. Біда, думаю з тобою, Александре Івановичу, це тобі на жарти. Але, що робити, де шукати порятунку? А рятунок сам прийшов в особі Іцька Шапіри, знайомого жидка, якого зустрів якось на вулиці. Вислухав він мене уважно, подумав і каже: «Вам, Александер Іванович нічого не поможе, тільки подорож в Ізраїль, слухайте мене». — «Та як же я поїду в Ізраїль, як я не жид, тай документів потрібних не маю. Ви смієтесь з мене чи що?» — «Все можна зробити, все можна. Я оце сам через дві неділі туди виїжджаю, так вишлю звідтіля потрібні документи, тільки дайте побільше даних з вашої біографії, щоб діло пішло як нележиться, офіційно». Дав я Іцькові ці дані, розпрощались ми з ним як з другом і розійшлись. З цього часу минуло цілих шість місяців. Моя справа з МВД і директором пово-

ли якось затиралась. Все рідше і рідше мене турбували, придирались, а там і зовсім забули, здавалось, що я живий. Та ось перед самим новим роком знову викликають в МВД. Я в поріг, а вони: — «Так то ви Александер Іванович п'ятдесят літ совєтську власть обманювали, брата сіоніста приховували?» — «Як? Що?» — А вони мені прямо в руки документ з Ізраїля тичуть, а в нім виразно написано, що такий то й такий Мойше Мак з Тель-Авіва бажає, щоб до нього приїхав рідний брат Александер і то негайно, бо йому біднязі нездоровиться, прямо умирає людина. Так от, це перед відлетом у вічність хоче востаннє брата побачити. Синтементальна така просьба, остання воля. І що тут казати було, як виправдуватись? Всі дані, ціла біографія свідчать, що правда. На другий день прийшов я в школу, а ученики вже про все точно обзнайомлені, язика мені виставляють, глумляться... — «А чому ви, Александер Іванович, не в білих скарпетках? А де ярмурка, Александер Іванович? А коли у вас шабас заходить?» Дивлюсь, а мій директор ходить і тільки єхидно усміхається, руки потирає.

— «Після цього події чергувались з головокружною швидкістю. Я щось підписував, діставав візи, зрікався громадянства, продавав за безцінь одні речі, пакував в клунки другі. Все це я сам, бо з дружиною вже роки як розійшовся, а дочка, свою сім'ю завела. Потім почалась подорож. Їхав поїздами, літаками. До цього часу я закордону в вічі не бачив, а тут нараз з'їхав пів Европи — німці, австріяки, італійці все чужі мови, звичаї, чаю важко докупитись не розуміють. Насилу добився до «обіцяної» землі. Чи думав я чи гадав, що ось тут колинебудь попаду? Ходжу собі по Тель-Авіві, оглядаю місто, а думка настирлива в голові так і плутається: це ти сниш, Александер, це сон. Зараз он збудишся і вся мара зникне, під землю провалиться. Але марево і не думало зникати, навпаки: зустрів на вулиці свіжу болячку. — «Александер Іванович, а ви що тут робите?» — чую оце в магазині знайомий голос. Оглядаюсь, Хайка Розенцвайґ, моя учениця ще з Харкова, пусте, ліниве дівчатисько, якусь сутичку з нею там мав. — «Та я тут... вдома... живу». — «Як

це?» — «Ну що ж, з євреями приїхав». — «З євреями? Та ж ви не єврей Александер Іванович, я вас знаю, ви тут шпіонувати приїхали». — «Та що ви, Хайко, що ви собі думаєте?» Але вона не дослухала, побігла, а через два дні мене в поліцію зовуть на переслухання. Бог один знає, як з мене там кишки мотали, допитували. Як? Чому? І хто мене сюди вислав? З яким диявольським завданням? Я їм інцідент про Мойсея розказую, як то по геройське оборняв і його й їхню історію, а вони ще дужче лаються. Ти нас за дурнів маєш, чи що? Небилиці розказуєш? Треба було щось кращого придумати, бо ми не з тих. І як вияснити очевидне? Не пропав чоловік в лапах МВД, аж в Ізраїлі прийдеться дуба дати...

Але якось знову козакові доля усміхнулась. Приїхала в цей час комісія з Мюнхену шукати експертів різних мов, а в цім і української, для голосу «Вільної Європи». Розглянули панове мої кваліфікації, казали написати собі пів дюжини статтей на різі теми, порадились і рішили, що я їм підходящий. Тепер як хочеш колинебудь почути мій голос навіть в Австралії, наставляй радіоприймач на короткі хвилі, почуєш мене і мої політичні коментарі. Сам пишу дещо сам і читаю.

Роз'їхались ми з Александром в противні сторони, я до Парижа, а він на Капрі. «Поїду, — каже — подивитися, де наш Коцюбинський забавлявся. Про це я моїм ученикам роками розказував, але щоб надіятись, що сам туди попаду, через голову не пройшло. Та ще тішуся дуже, що напишу звідтіля моєму директорові картку, хай знає чортяга, як людей зачіпати. Напишу: «Живу, здоровий, гостюю тепер на Капрі в Італії, приїжджай як можеш, забавимося здорово! Твій Александер Іванович».

Попрощались ми з Александром, як сердечні друзі. — «А можна, кажу йому, про тебе щось в роді фейлетона склеїти, для нашого українського часопису? Все ж історія твоя небуденна, рідкісна». — «А чому не мажна б, — каже посміхаючись Александер. — Пиши, на здоров'я! Про мене там і так все відомо, не боюся. А тут, хай люди читають, може, кому це пригодиться, хосен якийсь буде. Хто може знати?»

НЕПЕВНА ДІЯГНОЗА

Я вперше зустрів Володимира Кушніра, сорок літнього тоді парубка, десь, може, в п'ятьдесять першім чи другім році. Жив він в сусіднім домі в одного старого австралійця, який відступав йому кімнату, працював на фабриці на нічну зміну, вдень ходив на рибу, а коли спав цей чоловік, те для мене було нерозгаданою загадкою.

Такого завзятого рибалки, як Влодко, мені в життю не приходилось зустрічати ні до нього, ні опісля до сьогодняшнього дня. Усе своє земне існування він присвятив риболовлі. Ловив він рибу вдень, зранку до вечора. Ловив в морю і в солодких водах, з човна і зі скал. Ловив в болотнистих калабанях і в гірських потоках. Кімната в нього, що просякла наскрізь рибним сопухом, була завалена вудками, сітками, відрами та іншими найрізноманітнішими причандалами, так що важко нераз було відкрити двері.

Коли розмова з Влодком зайшла за політику чи погоду, він нервувався і скоро переривав нитку дискусії заявою, нібито спішиться, щоб приготовитись на завтрішню прогульку над море. Зате коли натякнути було на його улюблену тему риболовлі, він ставав такий говіркий, як чотири львівські перекупки, які довго не бачились. Пробували б ви його тоді позбутись, він ходив за вами, мов мала дитина, в сотий раз розказував свої рибацькі пригоди, фантазуючи, очевидно, до зануди, до загину, наївно дітвацькі речі, і приходилось нераз ставати грубіяком або уживати хитрощів, щоб позбутись причепи.

Одного разу, не пригадую, з якої нагоди ми з жінкою запропонували Влодкові піти з нами на забаву.

Запросини були більш формальні. Знаючи його особливу вдачу, ми числились з відмовою, та на наше чималe здивування він їх прийняв і хоч без особливого

ентузіязму, але пішов.

Пам'ятаєсте ці забави ще в Педдінгтонській залі? Довгі столи, застелені білими скатерками, які насправді були звичайними простирадлами. Гості по звичаю приносили з собою свої власні напитки, свою їжу, оселедці, ковбаси, огірки. Оркестра грала сентиментальні танґа, фокстроти, тридцятих років. Чимало еміґрантів зустрічалось тут вперше, відкривали неждано давніх знайомих з Німеччини чи ще навіть з України.

При нашім столі поруч Кушніра доля, здається, сама посадила, досить свіжу, гарненьку вдовичку, років тридцяти п'яти на ім'я Ірина.

Оця саме Ірина своєю жіночою хитрістю і проникливістю за короткий час «розкусила» нашого Влодка, пізнала його слабість, і як він на рибу, так вона на нього, закинула вудку.

Не було найменшого сумніву: Влодко їй дуже подобався. Ми тільки чули час від часу крізь звуки музики такі викрики: «Не маєте поняття, що це був за кольос-риба», або «та її можна ловити і на хробака і на муху, то знову, «а ці ловляться виключно вночі».

Ірина делікатно ще й підсичувала розмову наївно невинними запитаннями: «То ви і морську рибу ловите? Боже, як цікаво. Ніколи не думала. А в мутних водах хіба риба держиться?» Ми з жінкою давились від сміху, але Влодко нікого і нічого, здавалось, не бачив. Він не тямив себе з радости, що нарешті знайшов таку вирозумілу, близьку душу. З ним творилось щось надзвичайного. То розмахував руками, зривався з крісла, то без кінця, реготав. Два чи три рази просив Ірину до танцю, і ми запримітили, як в самім розгарі вальса вони на хвилину задержувались, щоб краще було йому пояснити їй щось особливого з рибальського ремесла.

Пізно вночі ми поверталися поїздом додому і Влодко не міг нахвалитись Ірини: «От жінка, непересічна, а що за інтеліґенція, вроджена любов до природи, до життя».

Через два дні він запросив Ірину разом ловити рибу. Вона пішла і зловила аж дві. Влодко прибіг до нас вечором та повідомив нам про цей її «подвиг» голо-

сом чоловіка, який сповіщає знайомих про виграш лотерії в десять тисяч долярів.

Відтоді Ірина і Влодко нерозлучно ходили на рибу разом.

Минуло літо, осінь, прийшла і зима. Влодко, який давно заходив до нас чи не кожного дня, тепер став рідким гостем. Він знайшов друга, знайшов те, що шукав довгі роки, вирозумілу людину.

Одного ранку, це було перед самим Великоднем, я в городі косив траву, коли прийшов Влодко. Він став розказувати мені про якісь модерні вудки, що появились недавно в продажі, то знову взявся вихваляти Ірину та її рибацький хист, і мені якось ненароком вихопилось питання: «А чому б вам, Влодку, з нею та не одружитись?»

Влодко, очевидно, не був приготваний на такий прямий запит. Він видимо розгубився, почервонів ввесь на лиці і пробурмотів невиразно під носом: «Що? Мені з нею? Також вигадали».

Попращався скоро і пішов. Я сам на себе розізлився. І чого було зачіпати несвої справи? Що мене, властиво, те обходить?

Не бачив я його по цім цілих два тижні, коли це одного вечора заходить. Знаєте, я прямо переляжався. Блідий ввесь став, невиспаний з червоними очима, висохлими губами. Попросив я його сідати, він вертівся на кріслі, розмова виразно не клеїлась. Вкінці я запитав, чи не хворий він часами? «О ні,ні, зовсім все в порядку» — запевнив мене поспішно Влодко. Ще пару хвилин пробалакали ми на якісь банальні теми і аж тоді він звірився, що прийшов, шукати в мене поради.

«Знаєте, ви мали тоді блискучу ідею... маю на увазі... тоді, як ви радили мені з Іриною... но... женитися. Так це було б зовсім непогано, зовсім непогано... але... я, знаєте, не маю права... совість не дозволяє... не можу — от і все». Наступила хвилина мовчанки. Я чекав, що він дасть дальші виясення, які саме причини здержують його від цього кроку, але надаремно. По лиці було видно, яку важку боротьбу зводив Влодко з самим собою, відважившись уже на ці перші звірення. Я попробував прийти йому з допомогою.

Догадуюсь, ви певно вже жонаті? Може, дома.. «О ні, ні. Нічого пдібного, рішуче перебив мене Влодко» — Це зв'язане виключно з моєю особою, з ніким іншим. Я, видите, як був на фронті, під Бродами... був ранений. Дві частини гранати попали мені в ліву ногу... а одна... знаєте... розумієте, між ноги. А тоді не було ні доктора, ні шпиталю, ні навіть чим перев'язати рани. Так я з тими ранами недезинфікованими пройшов втікаючи Карпатами, цілих два тижні. Коли вкінці попав в шпиталь ,лікар сказав, що я вже правдоподібно... як мужчина більш негоджусь... втратив вартість. Та він радив, щоб це ще раз як буде колись більше можливостей, кращі інструменти, в кращих медичних обставинах, провірити. Він не був абсолютно певний в свойому діягнозі, а я, бачте з сього часу нічого не провіряв, не було якось охоти, а може, і признаюсь — відваги. Тепер вам ясне моє становище щодо Ірини. Вже вам розкузувати про це нелегко, а їй жінці, може видатись смішно, така якась дурна ситуація, в якій навіть щирий підхід може бути прийнятий за обиду».

Влодко закінчив свою історію і, здавалось, став відраднійшим, як чоловік, який позбувся важкого тягару. Я, розуміється, кинувся зразу його переконувати що нема причини для песимізму, що все скоро і позитивно вияснится, тільки він повинен обов'язково піддатись лікарським оглядам, бо нема на світі нічого гіршого як непевність, і.т.д. і.т.д. З всіма моїми арґументами Влодко, виглядало, цілковито погоджувався. Він тепер все лихо в свойому житті приписував власній нерішучості, жахливій прикметі в обличчю небезпеки, ховати мов струсь голову в пісок. Ми розійшлись з рішучою постановою, що він якнайскорше відвідає свого лікаря, переконається в неправильності діягнозу воєнного доктора і тим самим дорога його до всіх плянів щодо Ірини буде широко відкрита. «Ми ще потанцюєм та вип'єм разом здорово на вашім весіллі, пророкував я — стискаючи йому на прощання дружньо руку.

Прощались ми в неділю вечером, а в вівторок подзвонила по телефоні Ірина. Схвильованим голосом повідомила мене, що знаходиться в цій хвилині в «сі-

ті», чекає там коло кіна на Влодка, як було умовлено, фільм вже почався, а його нема. Вона просила піти по сусідстві до його помешкання, провірити, чи не приключилось там щось злого, бо важко вияснити його неприсутність.

Залишаючи Ірину на другім кінці телефону, я побіг через вулицю до помешкання Влодка. Якесь неясне почуття казало мені, що його я там не застану. В кімнаті в нього не світилось, хоч надворі вже було зовсім темно. Я постукав в двері, ніхто не відзивався, але заце з сусідніх дверей показався господар дому, якого я знав дуже добре.

Він вияснив мені, що Влодко спакував неожидано цього дня вранці всі свої речі, заплатив все, що належалось за кімнату, замовив таксі і поїхав. Він перепрошував за все, але воно так зложилось нагло та швидко, не було можливости нікого в цім швидше попередити, бо приключилась непредвиджена ситуація» і це буде найкраще, так мусить бути» повторював він безупину. А що саме «буде найкраще?» і чому «так мусить бути», господареві встановити остаточно не вдалось.

Я повертався додому, роздумуючи і аналізуючи по дорозі все почуте. Хоч Володимир мав дивацьку вдачу, граничив з маніяцтвом, коли ходило про риболовство, я уважав його за людину чесну, і ця втеча перед Іриною була для мене болючою лекцією в житті. Як легко зробити велику помилку в оцінці людини.

Тепер лишалось неприємне завдання в якомога найделікатніший спосіб передати цю новину Ірині, яка нетерпляче чекала десь в місті на мою відповідь.

Ірина вислухала все, не перебиваючи мені ні одним словом, ні одною завважою. Я потішав її як лише можна було в такій ситуації. Радив забути помилку, яка була одною з тих, що їх кидає жорстоке життя нам під ноги, згадав призначення та його неминучість, та видавалось моє говорення не справило на неї великого враження. Чути було, як вона хлипала. Тоді я оповів їй історію воєнного поранення Влодка. Вона вислухала, сказала одне — однісіньке слово «дякую» і повісила слухавку.

Ані Ірини, ані Влодка з цього часу я більш не бачив.

Опісля кружляли ще довго всілякі чутки, немов би бачили Влодка в Перті, другі знову твердили, що він умово хворий і перебуває в психіятричному заведенні.

За Ірину, яка скоро опісля також зникла з Сіднею, говорили, начебто вийшла заміж за багатого австралійця з Квінсленду, то знову, що поїхала до родичів на Україну.

З літами всі ці вістки рідшали. Люди поволі переставали ними цікавитись. Їх місце зайняли вже свіжі сплетні, нові більш, актуальні події. Час — найбільший ворог людської пам'яти— робив очевидно своє нищівне діло.

Минулого року в подорожі по Канаді я заїхав до Торонта. Це було в самому розгарі літа, а воно тут нестерпно пекельне. Здавалось, всі випари довколичних озер злялись на розпечені мури цього двомільйонового міста, щоб задушити його мешканців.

Ми пішли одною з головних вулиць з товаришем шкільної лавки Юрком Середницьким, якого я не бачив вже майже тридцять літ.

Юрко помимо спеки так захопився був своєю ролею провідника, так бігав і старався за короткий час показати мені якнайбільше всячини, вартої уваги туриста, що я, поспішаючи за ним в безконечних мандрівках, ледве тягав ноги. Вкінці і його ентузіязм піддався слабості тіла і ми рішили відпочити та випити щось холодне в сусіднім ресторані. Пока ми зайняли при столику місця, замовляли якісь напитки, мої очі поволі призвичаювались до сутінку, що в констрасті до яркого соняшного сяйва надворі панував всередині. При сусіднім столику сидів мужчина з жінкою. Щось знайоме видалось мені в її рисах обличчя, я напружував зір, потім поглянув на мужчину і остовпів. Не було сумніву, я глядів на моїх старих знайомих Влодка і Ірину.

Вони були звернені до нас боком і зайняті розмовою. Я вже збирався був встати, щоб підійти до них, коли Ірина поглянула в мою сторону, дивилась хвилину уважно, мов б не вірила власним очам, і нараз скрикнула радісно. Влодко в ту ж мить також запримітив мене і схопився на рівні ноги. Ми кинулись себе дружньо вітати. Яка це була справді приємна несподіван-

ка. Віталились щиросердечно, як приятелі, які на довший час загубились в цьому кольосальному, чужому світі, як люди, яким хочеться так багато дечого сказати, так багато дечого розпитати. Говорили наввипередки. Я їм оповідав про Австралію і всіх спільних знайомих, а вони мені про себе і життя в Канаді. Один Юрко сидів спокійно за шклянкою лемонади, зрезиґновано, знаючи певно, що на довший час не дійде до слова.

Ви пригадуєте собі, як я вам впослідне дзвонила, цього вечора, почала Ірина в однім моменті, коли розмова стала вже більш зрівноваженою. — Я була така огірчена, така прибита, мені здавалось, що нещасливішої істоти за мене нема певно на всій землі. Я пішла додому і не спала всю ніч, але вранці рішила щось робити, діяти, не піддаватись. Може, це для кого незрозуміле, може, навіть дивне, але я відчула, заваживши цю проблему з його пораненням, що Влодко втік не від мене, але від докторів, перед їх остаточним судом, що мав би запасти і або розбити всі надії і сподівання, або оголосити його нормальною здоровою людиною та покласти край всяким сумнівам раз і на-все.

Як жінка я відчула, що без мене він цего кроку ніколи незробить, і рішила прийти з допомогою. Я започатку ходила розпитувала знайомих, і в цей спосіб довідалась, будьтоби він ходив купувати білет на літак до Німеччини. Сам Влодко колись мені розказував, що має брата в Мюнхені. додала все разом і рішила що він там і що мушу туди сама їхати. В Мюнхені одначе Влодка незастала, заце відшукала брата а цей показав мені від нього листа, що його одержав кілька днів тому а з якого виходило, він поїхав до Торонта. Не було ради поїхала я дальше. В Торонті між українцями ніхто про Влодка приїзд нічого нечув. Прийшлось ходити, розпитувати цілими тижнями, та все безуспішно. Аж хтось порадив мені найняти приватного детектива і цей вкінці якимсь чудом відкрив його адресу. Ви можете уявати собі як Влодко здивувався, побачивши мене одного вечора в своїх дверях?

Потім все пішло якнайкраще. Лікарі запевнили нас,

що йому абсолютно нічого небракує.

Весілля відгуляли дуже скромне, бо знайомих в цій країні в нас ще небуло багато. Влодко дістав добру працю, я також. Купили дім бо в мене лишилось ще трохи грошей з Австралії, а через рік... через рік, можете уявити собі цю радість, в нас уродився син, йому тепер двадцять два роки. Ще маємо і дочку але її тільки девятнадцятий кінчиться. Ввесь час пока Ірина розказувала Одисею їхнього життя Влодко сидів з видом чоловіка про якого оце розказують щось неприємного а він обов'язаний все вислухати до кінця. Кілька разів він старався був перебити безупинний потік її слів та все безуспішно, Ірина говорила так скоро якби боялась що небуде часу мені все розказати, оповісти про цей її великий тріюмф послідовности, рішучости над чоловічою слабістю.

На щастя Юрко поглянув на годинник і пригадав мені, що пора нам збиратись коли хочемо на час прибути додому на обід. А як тут Влодку риба ловиться? спитав я коли ми лагодились прощатись.

Риба? заворушився той і очі в нього засяяли давним так добре мені знайомим вогнем. «Це рай для рибаків. Канада рибацька вимріяна країна. Довкруги нас самі озера, колосальні води в яких аж кишить від риби. Можна зловити і щуку і карася і лина. Ловлю звичайно з лодки, на штучну мушку, хоч і хробака вона радо візьме. І як почав, як почав свою стару пісню аж Ірина його здержала.

Щож це знову завзявся занудювати людей? Побачились раз на стільки років а він за свою рибу вчіпився.

Хто це хоче слухати?

А давно на забаві так вона не лише слухала а ще розпитувала. Гай, гай як часи змінились подумав я, і ми розпращались.

ВИННА ДЕМОКРАТИЧНА ВЛАДА

В сиву давнину, в часи славної Козаччини, практикувався такий суворо-демократичний звичай: коли вибрали нового кошового, тоді зразу ж голову йому мастили болотом; мовляв, пам'ятай, брате, що ми тебе вибрали, ми тебе можемо й скинути. А загалом високо не літай».

В інших народів немає чогось навіть приблизно подібного до такого крайнього демократизму. Навіть в Англії — колисці демократії — і там ніхто не наважився б підходити до голови держави з болотом в руці, не кажучи вже, що в той самий час росіяни мусіли повзати до свого батюшки-царя на колінах, а потім ще «бити перед ним чолом», бо в цих східніх сатрапів залишилась неприємна звичка неслухняним відокремлювати голову від решти тіла, не зважаючи на наслідки такої операції. Тільки «бабах» — і полетіла голова, а з нею й «шляпа».

А в нас уже в той час було розвинене делікатне почуття демократизму. До сьогодні це почуття нами керує, дух його живий, хоч обставини й методи його утримання в дії значно змінились.

Взяти хочби навіть Австралію. Звичайно, болота тут уже не уживають, бо з бігом часу побачили, що замість нього ні трохи не гірше можна вимазати когось словом чи письмом. Виберуть, наприклад, людину головою якоїсь організації чи громади, а другого дня давай розносити, розмальовувати його ім'я між чесним громадянством, не лишаючи на ньому ні сухої нитки, ні чистого місця. Він, бачите, не розбирається цілковито в громадській праці і двох слів не склеїть докупи, коли доведеться щось сказати, і честолюбний, і якщо не цілковитий дурень, то обов'яз-

ково придуркуватий. А якщо так випадково виникне питання: «А чому ж у такому разі такого придуркуватого вибирали на цю достойну позицію», то неодмінно вам скажуть, що нікого в ту пору іншого не було, а він навинувся, дав свою згоду, значить, його й вабрали. «Тоді чия вина? Його? Ви ж його самі вибирали, то навіщо нарікати?» «А кого ж було вибрати, як ніхто не хотів, не давав згоди?» «А хочби вас, тоді б менше було критиків». «Та я не маю часу...»

І так можна ходити навколо справи годинами, питати та розпитувати.

Розуміється, що в усьому винна наша демократична вдача. Ми просякли нею до кости і ніякої влади над собою не визнавали і не визнаємо, особливо коли ця влада нами самими вибрана. Безперечно, інша справа, коли маємо діло з чужинцями, англійцями; тоді наша демократична вдача кудись раптом безплідно зникає, як Сірко на ярмарку.

І не повірите: здається, та сама людина, а така метаморфоза, така різка зміна станеться. Десь звідкілясь появляється і безапеляційний послух, і залізна дисципліна, і відданість, — все йде немов шнурочком... під чужим проводом.

А під своїм — то ми залишилися неперевершеними демократами.

ЛИСТИ З АМЕРИКИ

Відстала країна ця Австралія, страх, яка відстала! Живеш, як в гірському забитому дошками селі, ніхто не приїжджає, тільки зрідка пошта приносить вістки з широкого світу, — часом такі, що краще б і не приносила. І тоді думаєш: «Як то добре, що до нас ніхто не приїжджає, а то б у нас були такі проблеми, як в американських українців. Там наші патріоти поділились на два непримиренно ворожі табори: одні сіли за «круглий стіл», дискутують та займаються «культобміном», а іншим це не сподобалось — і почалась «драчка» — в пресі, в установах, приватно, аж пір'я полетіло, а Ванька побачив, що «етот номер прошол», потирає задоволено руки та для заохоти приграє малоросам на гармошці, приспівує та ще й пританцьовує:

«Хахол мазніца,
Давай дразнітся».

Одержав я вчора з Америки два листи від приятелів (цебто моїми приятелями вони ще зостались, але між собою, — то, як то кажуть, — «пиши пропало, а читай: не вернеться...»).

Відкрив я першого листа.

«Дорогий Опанасе! Шкода, що Тебе нема, бо великі події зайшли тут в політичному та культурному житті. Ми, так би сказати, проломили залізну заслону, а це тобі рівнозначне з військовим «проломили фронт». Приїжджають до нас часто в відвідини наші рідні брати українці, прямо з-над Дніпра-Славути: письменники, поети, балетмайстри, журналісти.

Ми їх тут, дорогих гостей, саджаємо за круглий стіл та дискутуємо, обмінюємось поглядами, свобідно, без лайки, як старі знайомі, друзі, як рівний з рівним.

Побували в нас і Вірський із своїми артистами, був Іван Драч і Дмитро Павличко, побували Юрій Кочубей, Іван Непийвода, Віктор Чернявський. З нашої строни вітали гостей такі знаменитості як Григорій Костюк, Юрій Шерех-Шевельов, В. Чапленко, Д. Гуменна, Л. Коваленко, В. Рубчак, Ів. Керницький, Діма, Л. Лиман, Ю. Дивнич-Лавріненко, Б. Бойчук, А. Орел, С. Стахів. Всі ці визначні люди переконані, що хоч ми з ними різної політичної масти, та все ж єднає нас одна спільна ідея: ми всі залюблені і задивлені у вічні непроминальні вартості української культури, скарбницю якої ми і вони поклались боронити перед зазіханнями ворогів. Як влучно висловив п. Петро Голубенко свої сподівання про ці зустрічі в поемі «Еней»!

Якими ж висловить словами
Все те, що в душах ожило,
Все те, що всім нам рідне й миле,
Що всіх єднає в одну силу
І нас тепер ось тут звело.
Зійшлись ми Вірського вітати
Було б до речі тут сказати?
Які ж думки, які слова.
Що нас хвилює? Ожива
Знов наша Троя! З-під руїни
Встає і творить Україна,
Усім катам на глум на зло
Повніє й радужно іскриться
Культури нашої криниця
Не висихає джерело.

Правда, є в нас такі фанатики, супер-патріоти, що мов малі діти вигукують: «Круглостольники — це радянофіли, ікроїди, московські посіпаки». Дехто вже попав в повну гістерію та називає нас прямо зрадниками, але все це дурниці, ох, які дурниці, Опанасе, супроти цих кількох шовкових слів молодої заквітчаної дівчини з балету Вірського, що вийшла на сцену з гордим і голосним привітом: «Ми з України» сказа-

ла, а в залі все завмерло, мов у храмі.

А слідом за цим зашуміло, закрутилось, почався пир, відродження духа, великий здвиг української культури. Я сидів заворожений, а в душі щось кричало. Мені хотілось встати і крикнути на ввесь світ: «Дивіться всі, дивіться, от як танцює Україна». Оплескам не було кінця, чужинці нас вітали, преса писала пеани. Цього вечора не забуду до кінця мого бідного еміґраційного життя. Тому це я й жалую, Опанасе, що в ці дні ти не з нами, а десь у далекій Австралії.

Здоров'ю щиро — Твій Олег»

«П. С. Вчора бачив Ромка: як довідався, що я був на балеті, не схотів зі мною більше і говорити, дурень».

З якимсь дивним неспокоєм відкривав я другого листа.

Писав якраз Ромко.

«Дорогий Опанасе! Різно на світі буває, а особливо в політиці різноманітности не бракує. Буває, як у нас казали, що в дівчини чоловік умирає, а у вдови живе, але в нас тепер таке коїться, яке ніколи не бувало, я не знаю, чи варто вже жити на цім світі, коли ми докотились до такого морального банкротства. Деякі наші, здавалось би, поважні громадяни, очевидно, зловились на московську вудку та пішли на шлях явної співпраці з ворогом. Горбатого лише могила виправить! Не помогли ні застінки НКВД, ні Соловки, ні Винниці. Я маю на думці «круглостольників», про яких ти вже, напевне, чув навіть в Австралії. Добре писав п. Кандибка:

Хто з Вами хоче вже сідати,
Залізти за округлий стіл,
Ви, безхребетні супостати,
За вами повно темних діл.
Ви тут приїхали вертіти
Своїм брудним гидким хвостом
А там брати не можуть жити
Падуть, конають під ярмом.

Ви національну гідність свою
Давно запродали Москві
І яничарами у бою
На їхній стали стороні.

А наші «культ-обмінникі» ходять на їхні концерти, допомагають грошима, б'ють «браво». Та якби вони ходили тільки на імпрези і приглядались, як наші танцюють під кацапську дудку, — це можна б ще підтягнути під таку категорію, як: «затемнення розуму», медично говорячи, склероз; але вони полізли цілуватись вже з людьми, що «репрезентують» Україну в Об'єднаних Націях, яких лозунґом є: «Не може бути комунізму без України, а України без комунізму». Це тобі вже не дурниці, тут діло перейшло всі межі пристойности, і, говорячи улюбленим словом нашого «старшого брата», «воняєт», до неба «воняєт».

Як добре, що Ти, Опанасе, в Австралії, не мусиш зустрічати людей, яких ще вчора зараховував до своїх приятелів, а сьогодні, побачивши їх, доводиться втікати на другий бік вулиці.

З українським привітом Твій Роман».

Цієї ночі я довго не міг заснути — все роздумував над обома листами. Далеко не так уже рожево виглядає «культ-обмін», як його змалював Олег, але і в Ромка ввесь світ намальований лише чорною фарбою. Є справи, в яких, щоб не попасти в болото, найкраще запитатись власного сумління; воно повинно знати межі у всьому.

І скаже, мабуть, що не варто братові кидатись на брата з ножем, бо Ванька цього тільки й чекає.

ЕКСПЕДИЦІЯ

Коли Павло Коробка добре з'їсть, ще краще вип'є і на кінець закусить ковбасою з часником, то обов'язково розкаже вам цю історію.

— Українці дуже талановитий народ, — починає Коробка, доливаючи собі поволі і поважно чарку. — Поетів, малярів, політиків і всяких інших художників у нас не бракувало і не бракує, а от відкривців великих, таких як Васко де Ґама, або Кук, або хоч би Маклуха-Маклай, таких то в нас малувато. Не повірите, але я сам був рішився виповнити цю для нас, так би мовити, престижево невигідну прогалину, використовуючи свою позицію в Австралії, країні первісній, повній ще не розгаданих таємниць та недоступних місць, де нога людська ще не ставала.

Зв'язався я з одним тубильцем-аборіджeном, який заходить до цього самого «пабу» що і я, той за кілька склянок пива виспівав усе, що мені тільки й треба було знати. Є, каже, в Квінсленді, триста миль від такого і такого міста, така дич, з якої навіть дикі свині повтікали. Звірина, а й ця бачте, поволі цивілізується. Але ходять слухи, мов би жила там ще порода аборіджeнів, які практикують канібалізм до сьогоднішнього дня. Ніхто, правда, особисто їх не видів, але це якраз може бути і доказ, бо, мабуть, після зустрічі з ними, свідки перемінюються обов'язково у смачну вечерю чи обід, і нема кому потім вже свідчити.

Тут мене і захопила нестримна ідея показатись, доказати світові, що в Австралії канібалізм живий, а всі наукові теорії, що цьому перечать, не варті торби січки. За тиждень я вже їхав по автостраді машиною заваленою речами, потрібними для такої експедиції, в напрямі на північ, повний надій, сподівань і... дещо страху.

На початку дороги були чудові, шестилінійні, авто мчало зі швидкістю 50 миль на годину. Минуло два дні і мені довелось з'їхати на бічну, дволінійну. Зго-

дом довелося трястись вже польовими дорогами, що нагадували радше стежки. Почались вибої, рівчаки якісь, ями. Два рази пробив опону, раз зломив ресори, але духа не зломив. Навпаки, в мене зродився якийсь досі незнаний фанатизм. Вперед, лише вперед, це все, про що я тільки думав.

Вкінці прийшов час, дороги всі скінчились, треба було лишати машину, брати найконечніші речі на плечі і здатись на найстарший середник льокомоції, тобто власні ноги.

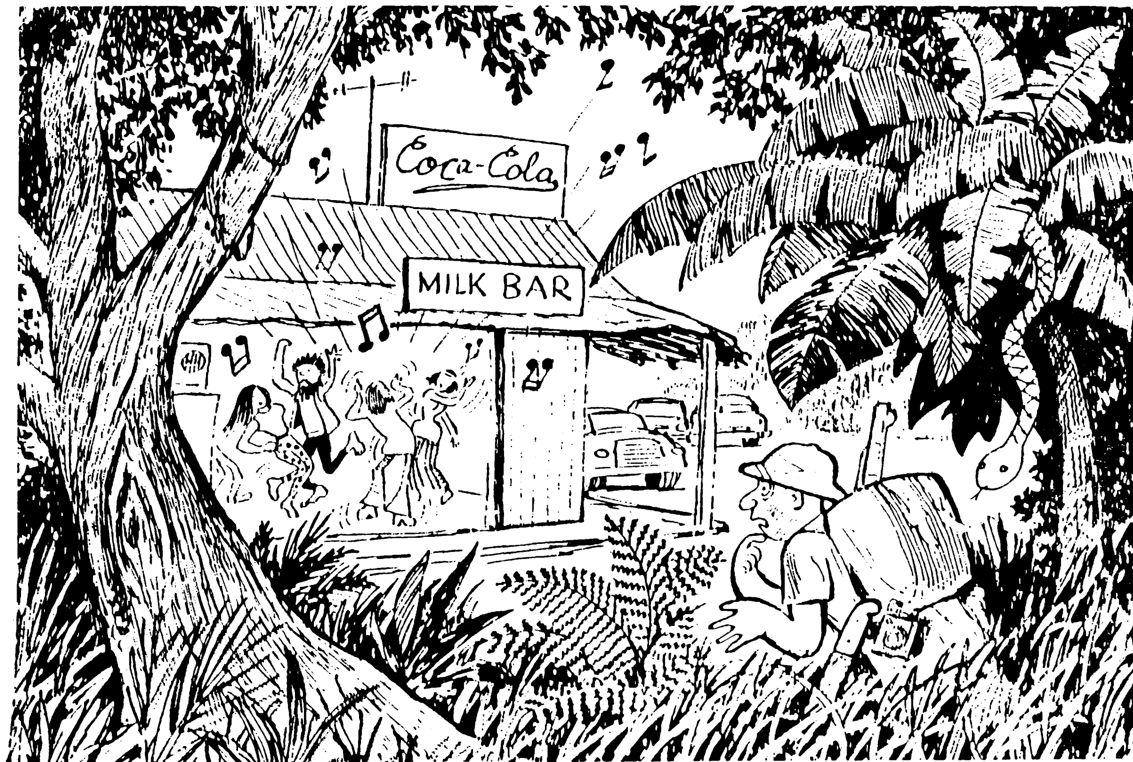
А тут вам джунґля піднялась з усіх сторін до неба. Сонця не видно, птацтво кричить, перекликається, десь щось ніби виє, зойкає. Раз, чую, щось приссалось до черевика, відрухово скидаю, а в руках у мене гад в'ється. В останній хвилині ледве відкинув у хащі, прокляту, тільки засичала.

Минуло ще два дні і я вже більш рачкував, як ішов. Гуща невиносима, прорубувати крок за кроком довелось. Та мапа каже, що це мусить бути місце, про яке мені розказував у «пабі» тубилець.

На шостий день під вечір, чую: бум-бум-трах-трах! — ніби сто чортів у бубни валять. Вони! — подумав я про себе і перехрестився тричі. Певно якогось бідолаху в казан тягнуть, от і я їм, дияволам, при цій нагоді знимку зроблю, хай тому, хто не вірить у канібалізм, на австралійському континенті, очі вилазять.

Підлажу я на животі все ближче та ближче. Підсуваюсь, а страх огортає мене, піт з лоба котиться, вже виджу білі контури, хата, не хата, важко розібрати, аж голову висунув з листя і читаю, — бий його Божа сило, — «Кока-кола», а під цим: «Мілк бар». Коло будинку автострада і на ній стрілка — 300 миль до Брізбену. В самому ж барі кілька бітніків з довгим розкудовченим волоссям та з такими ж відьмоватими дамами так і шкварять «твиста», аж курява знялася. А з голосника реве-грає несамовита музика бум-бум-трах-трах.

— І подумайте, шановний добродію, — закінчує історію Коробка, — який примітивізм, який технічний анальфабетизм у цій Австралії, дороги будують, а на мапах не зазначують... Будьте добрі, підіть возьміть ще одну бутельку горілки, бо ця вже порожня!

Coca-Cola
MILK BAR

НЕ ВИКОНАЛИ НОРМИ

Лиця трьох делеґатів, що розсілись у м'яких фотелях в чорних візитових вбранях, набрали виразу маєстатичної поваги з домішкою байдужости чи майже мелянхолії, як це відбувається звичайно на людях, які відпроваджують когось на вічний спочинок.

Щоправда, вони тепер нікого не хоронили, але все ж таки кожний з них усвідомлював собі, що місія, яку довелось виконувати, була крайне неприємна, дуже незвичайна і майже макабрична.

Вже той факт, що знайшовшись по середині такого колосального цвинтаря, де в півмілевім радіюсі вони і цих кілька урядників оточені були тисячами небіжчиків, наводив на кожного з них похмурні думки, що кружляли коло таких невідрадних істин, як смерть та її неминучість, суєта — маловартість, всього сучасного та невесела доля грішників на тому світі.

Струмок цих гнітючих думок раптом перервав урядовець, що увійшов з другої кімнати і розсівся вигідно за величезним столом. Він був енерґійний, рухливий, майже веселий і по-діловому відразу підійшов до справи.

— Ви, панове, сподіваюсь, репрезентуєте якусь національну групу?

— Так, українську, — якось глухо промовив один з делеґатів, лисавий добродій під п'ятдесятку.

— А якого віровизнання?

— Православні, — потвердив цей самий пан.

— А скільки вас живе на терені нашого міста?

Гості нерішуче переглянулись і почали радитись по-українському. Через хвилину лисавий громадянин заявив: «Думаємо, так з дві-три тисячі».

Урядник пильно записував щось у паперах.

— А скільки вас приблизно умирає протягом одного року?

Цього питання ніхто не сподівався, бо гості почали радитись довго і схвильовано. Очевидно, була різниця поглядів на це дразливе питання, але нарешті відповідь була одна: близько тридцяти осіб на рік.

— Тридцять на рік? — якось, здавалось, радо запитав урядник. — То ви б бажали купити велику ділянку під могили для ваших земляків? А де ви б хотіли цю ділянку мати?

— Як то де? — здивувались делеґати. — Розуміється, на цвинтарі.

Урядник поблажливо усміхнувся:

— Певно, що на цвинтарі, але цвинтар великий і вибору досить. Без сумніву, все залежить від грошей; кращі гроші — кращі й місця вічного спочинку для земляків можна придбати. Є місця з гарним краєвидом, з зеленню, деревами, де літом чи весною пташки співають, а є місця в видолинках, невідрадні, пустинннниці, де в час злив стоїть по кісточки вода. Є місця з комфортом при дорозі, куди можна заїхати автом, зручно — тут ось близько могила, а є місця, куди треба перестрибувати високі трави, бур'яни, колюче терня, поки доберешся до ями. Як сказано, все залежить від грошей. Та краще роздивитись самому в терені і тоді вже вирішувати. Важко, як то кажуть, купувати кота в мішку.

Всі радо згодились на цю блискучу пропозицію і з урядовцем попереду пустились по цвинтарі вибирати місця.

Десь, аж над вечір, змучені, запорошені і зголоднілі поверталиcь до свого авта задволені, що довершили доручене їм завдання.

Через рік, в цім самім місці, в цих самих фотелях і з цим самим пригніченим виразом на лицях сиділи українці-католики. Цей самий урядник вийшов з другої кімнати.

Сподіваюсь, ви репрезентуєте якусь національну

групу?

— Так, українську.

— Українці? — здивувався. — Та ж минулого року в мене ваша спільнота купила п'ятсот місць.

— Так, але це були православні а ми католики, — пояснив чоловік в окулярах.

— Урядник незадоволено похитав головою.

— Великі неприємності маю через оцих ваших земляків. Багато землі змарнував — начальство в усьому мене сбвинувачує. Кажуть: «У нас умирає тридцять душ на рік». Зробив я розрахунки, резервую їм цілих п'ятсот місць, а з цього всього за рік ми тут бачили лише шість похоронів. Підвели мене ваші земляки не на жарти.

— Ну, але в порядку, — починаймо працю, як належить, — з початку. По перше, скільки в вас умирає людей на рік? Тільки прошу, тримайтесь більше консервативних цифр — не перебільшуйте, бо це вам не допоможе. Хочу вас поінформувати так само, що місця у нас різні, залежно від того, які гроші. Є місця чудові, прекрасні, де весною пташки співають, а є місця... і поплила мова професійного продавця справно, гладко, як це виходить у людей, яким часто доводиться повторювати ті самі фрази.

ІСТОРІЯ БЕЗ КІНЦЯ

Такі балакуни, як мій друг Славко, родяться лише по одному на кожне сторіччя. Звичайно, побачивши його, я стараюсь сховатись десь у бічну вуличку, ще поки він мене побачить, але не раз це мені не вдається, і тоді пригадується мені наша приповідка: хоч сядь та й плач, хоч стань та реви, а вислухати його треба.

Зустрів я його вчора в місті, а він вже здалека вигукує: «Але ж ти змінився, Гайдучок, прямо важко тебе впізнати. Постарівся, полисів — одна руїна».

— Слухай, Славку, — кажу йому терпеливо, з індійським спокоєм, — я полисів і посивів, це факт. І з тобою вже не так рожево справи посуваються в цих місцях, але, що я не Гайдучок, це вже ти повинен по стількох роках знайомства собі затямити.

— Не може бути, — розкинув руками Славко, — так ти й ім'я собі вже змінив? Боже, Боже, сьогодні всі собі назвиська зміняють на англійські. Забиваюсь в заклад, що ти тепер або Сміт якийсь, або О'Туле або щось подібного. Жах один, до чого ми тепер на цій нещасній еміґрації докотились. Змете нас історія з лиця землі, вже в першому поклінні стануть наші діти кенґурами, бо ми більше нінащо не заслужили.

«Це вже він на свого антиавстралійського коника скочив, — подумав я, — але вислухати треба, бо що зробиш, прямо нещастя зустрів».

— Пригадуєш собі цього Кіналя, — торочив Славко дальше, — що з ним ми їхали сюди кораблем. Я чув учора: його дочка волочиться з якимось австралійцем, кажуть, буде виходити за нього заміж. От скандал, а батько такий стодвадцятивідсотковий патріот!

— Це вже ти, Славку, знову щось переплутав, бо Кіналь не має дочки, а має сина.

— Ну то що за різниця? — обурився Славко — Я не бачу тут жодної різниці. Як можна мати довір'я до такого чоловіка, про якого люди могли б сказати, чи думати, що якби він мав дочку, то певно волочилась би з австралійцями? Я до такого ніякої пошани не буду мати.

— Це твоє твердження, Славку, очевидно іде врозріз з логікою, — кажу йому делікатно, і щоб перервати водопад слів перескочив на тему досить банальну, що здавалась мені якраз підхожою для закінчення всякої розмови. — А взагалі як тобі іде, Славку? Як живеш?

— Ти знаєш: ні добре, ні зле.

— Як то, — кажу, — розуміти?

— Та, знаєш, купив я на Сенмор поверховий дім, і цілий другий поверх стоїть тепер порожній.

— Ов, це дійсно погано, — згодився я.

Але Славко вже докінчив: — Так, але не так уже аж дуже зле, бо на першім поверсі живе в мене один багатий італяшко і платить мені за цілий дім.

— Ну то знаменито, прекрасно, — нібито радію я, але йог не переговориш.

— Так знаєш як то італійці: люблять попадати в ролю Ромео, так і він. Найгірш, що цю ролю він хоче зіграти якраз з моєю жінкою.

— Це, розуміється, змінює всю ситуацію, — нерішуче погодився я.

— Ну але я йому відплачую цією самою монетою, бо в нього дійсно гарна жінка, знаєш, брюнетка, расова така сіцілійка.

— То це, виходить, непогно і для тебе. Як бачу, наші люди не дають собі в кашу наплювати.

— Та знову аж так добре воно не є, бо вона мені вже маєток коштує. Все коло дому щось направляти довдиться. Все я вже два рази малював, дах новий поставив, нові підлоги, а вона все ще не задоволена.

— Не задоволена, — як відгомін, підтвердив я, і відчувши, що більше не витримаю, почав нашвидку прощатись. — Знаєш, Славку, вибач, але в мене хмара важливих справ до плагодження. Мушу іти, ви-

бач, — іншим разом.

Він ще хотів щось сказати, щось виснити, правдоподібно, ця історія тягнулась би так без кінця, — раз йому добре ішло, то знову зле, — але я рішуче збирався до відходу. Попрощались ми сердечно, передали один одному поздоровлення жінкам, пішов я вулицею додому.

Не пройшов так і сто ярдів, як мене наздогнав захеканий Славко.

— Знаєш, я лише хотів ще сказати, що до того, як я з тобою зустрівся, в мене шалено боліла голова, а тепер — як рукою відняло. Ну, до побачення.

Пішов Славко. І якби він хотів собі лише затямити, що болі так легко не минають. Тепер у мене розболілася голова не на жарти, — довелось зайти до аптики по порошки.

НА ОКЛЕПАНУ ТЕМУ

З усіх тем, які заторкує наша еміґраційна преса, найбільшою популярністю тішилась, без сумніву вічна, ніколи не вичерпана тема молоді.

І хто вже не хапався за перо, хто не брався лупати цю скалу, цей непроглядний мур, за яким криється наша майбутність, з якою зв'язані всі наші надії — виправдані і не виправдані.

Писали роками батьки і бездітні, учителі і професори, забирали голос виховники СУМ і Пласту, заглиблювались у нетрі молодих душ психологи і псевдопсихологи, аналізували, розтрясали, важили без кінця та міри. І кожний давав резюме-пораду: обов'язково так, а не інакше, треба підходити до молоді, тільки такі ґарантовано найкращі методи виховання збережуть їх для українства.

Всі журились справою молоді, тільки сама молодь не забирала голосу і не писала, роками не писала навіть тоді, коли вже перестала бути молоддю, коли вже здавалось би, було щось написати, хочби для того, щоб переконати батьків, як гарно вона оволоділа українською мовою. Хочби для того, щоб підтримати нашу пресу.

Ні, це вже дійсно забагато вимагати, зауважували часами добродушно оптимісти, писати важко, багато з нас, «старих», відучилось писати без належного тренінґу, а тут вимагати від молоді таких подвигів. Хай вони вже краще читають та насолоджуються українською літературою. Он де поле до попису! Бібліотеки в нас добре укомплетовані, всі книги рядочком уставлені — очікують читачів. Є клясики й модерні, є поезії,

знайдеться і драма. Все є — тільки читай.

Якось зустрів я місцеву бібліотекарку. «Пане, — каже і дивиться на мене як на дивогляда, — молодь? Наймолодшому мойому читачеві під п'ятдесяту доходить, а читачці», — замялась ніяково, бо як тут зраджувати вік «наймолодшої» пані?

Ну гаразд, скажуть компромісово деякі громадяни: «Хто сьогодні вже так дуже літературою займається? Не ті часи, зовсім інші обставини. Тепер світом заволоділи телевізори та комікси. Проти них боротись — те саме, що, як в нас казали, «на небо лізти або через голову штани скидати». Найважливіше вміти вільно по-українськи говорити. Добре володіти мовою — це вже само собою неабияке досягнення, якщо брати до уваги, як довго ми вже на чужині і що їм, бідним, довелось тут народитись».

Побував я цього року на одній з площ, де рік-річно збираються наші нащадки та наслідники престолів.

За цілих кілька годин не донесли вітри до мого вуха ні одного українського слівця. хіба тільки імена: «Гей, Стефку» Люк, Юрку! Шат ап, Ромку» — і це все. Поділився я спостереженням з одним батьком, який гордо стояв в тіні під деревом, а він мене давай потішати: «Це все — то правда. Мова в них безперечно шванкує, але їхні серця таки є й будуть українські. Душа, знаєте, відчуває своє, рідне, близьке. Тут вам в гру входить сильний зов крови».

Може, і відчуває, але мені від цієї потіхи захотілось завити вовком. Може, тому, що розмова зайшла в лісі.

А я все ж хотів би знати, де поділись ті люди, які роками виголошували теорії та радили, як зберегти молодь від денаціоналізації.

Буває, важко позбутись налогу. І тепер ще знайдуться люди, які люблять навчати інших, як «підійти до молоді»; то я хотів би таким сказати: «Порадьте ви собі спершу з своїми дітьми, а тоді будете радити іншим».

ПРОМОВА БЕЗ ПРИГОТУВАННЯ

Заля була заповнена по береги гостями, які розсілись вигідно за багато заставленими столами і гуторили задоволено в чеканні смачної вечері. До бічної кімнати, в якій зібралась горстка ініціяторів вечора, вбіг захеканий і крайнє схвильований лисавий чоловік, Він кинув навколо поглядом зрезиґнованої людини, яку ведуть на страту і драматично заявив: «Панове, пропав мій новий капелюх, розумієте, нема ніде капелюха».

Наступила хвилина мовчанки і раптом хтось здивовано запитам: «А тобі Миколо, нащо капелюха? Не збираєшся ж ти в капелюсі говорити промову?»

«Розуміється, що ні. Хто може суґерувати такі дурниці?» — визвірився Микола. Але там, в капелюсі за підклаткою, вкладений його текст сьогоднішньої промови. Всі вже чекають, треба починати, а він стоїть неприготваний. Це катастрофа першої маґнітуди. Провал на цілій лінії.

Члени комітету кинулись шукати по всіх закамарках нещасного капелюха, але по нім застиг і слід, тоді було вирішено, що Микола мусить рятувати ситуацію як уміє, цебто говорити промову з пам'яти, імпровізувати, як удасться.

Розуміється, Микола і чути про це не хотів, відпирався, майже плакав, але його прямо випхали в залю, почали бити самі браво, все зтихло і Микола почав. Спочатку несміло й невиразно, але згодом вже краще і голосніше набирав відваги, набирав певности.

Всечесніший Отче Протопресвітере, преподобні сестри, Високоповажний пане голово Нової Південної Валії з жінкою, Достойний голово Сіднейської громади з дружиною, Шановна голово Союзу Українок з чоловіком, шановний голово З'єднання українських комбатантів з дочкою і внуками, Голово кооператив з обме-

женою порукою в Сіднеї і голово кооперативи з необмеженою порукою в Сіднеї, Пане Редакторе з редакційною колеґією, пані секретарко суспільної опіки з нареченим, пані бібліотекарко, шановні пані, не менш шановні панове, святочна громадо, дорогі гості!

Не один рік і не два, не три і не чотири, а якщо хтось думає, що п'ять, то помиляється, бо навіть не шість і не сім. Очевидно, міг би знайтись такий, що твердив би — «Вісім, не може бути інакше, тільки вісім».

То я дозволю собі ршуче заявити, щоб не ширилось баламутство ні! Ні і ще раз ні!. Не вісім. А якби дев'ять? Також ні. А десять? Таке кругле гарне число, і не без цього, що могли б деякі покладати на нього надію і сказати: «Ну то вже певно десять». Мушу і їм відповісти рішуче, недвозначно, з цього місця. І не десять і не одинайцять, і не дванадцять і не тринадцять. Аякже — і не тринадцять! Хоч це, всім знане нещасливе число, але не воно. А чотирнадцять? Та де там! А п'ятнадцять? Шкода говорити. А шістнадцять? Нічого подібного. А сімнадцять? Дорогі гості! Святочна громадо! Знову прийдеться мені заперечити. Категорично безапеляцийно, безкомпромісово. Ні, ні, ні і ще раз ні. Бо навіть не вісімнадцять і не девятнадцять і не двадцять, і не двадцять один і не двадцять три і не двадцять чотири, а двадцять п'ять літ, мої найдорожчі, рівно двадцять п'ять літ, мої найдоржчі, рівно двадцять п'ять літ минає сьогодні, як засновано нам всім відому культурно-мистецьку організацію, яка так багато натворила за ці роки. Стільки вклала енерґії в свою працю. Тому в цю історичну на факти вагітну хвилину я проголошую тост. Прошу всіх встати з місць, а при цім ласкаво поглянути на крісла, бо хтось сів на мій новий капелюх, який я собі при нагоді купив і десь тут поклав.

На цім прелегент закінчив. Присутні зірвались на ноги і дерев'янними голосами відспівали три рази многая літа, зімятий капелуюх повернено його правному власникові і ніхто абсолютно ніхто незапримітив, що промова була виголошена без приготовлення.

А на другий день в пресі було сказано, що на відкритті такого і такого ювілею, коротку і ядерну промову виголосив Микола такійто і такійто.

СІМНАДЦЯТА ПЕРЕМОГА

Цю історію світлої перемоги духа над тілом недавно розказав мені мій приятель в клюбі за склянкою... гіркої лімонади.

Почав він якось філософічно.

Буває, що людина усе життя ходить довкола зла, напівсвідомо відчуває його близькість, лише руку простягнути і можна б розкрити занавісу, за якою воно приховане. Але якась метафізична сила здержує нас, самому чомусь її ніяк не розкриєш і треба аж посторонньої людини, припадку, щоб все стало ясно, просто. зрозуміло. І тоді хочеться плакати з досади, гризти пальці, що пройшли довгі роки безслідно, а ми не запобігли лихові, не спротивлялись.

Оце в суботу мене запрошено до знайомих на прийняття. Пішов я сам, бо жінці, як звичайно, не здоровилось. Увійшовши в гостинну кімнату, застав я вже чимало знайомих, які стояли невеликими групами, розмовляли, попивали, закушували. Дехто, видно, почувши втому в ногах, розсівся вигідно в фотелях, а господар і господиня дому безнастанно увихались між кухнею і гостинною, дбаючи, щоб у всіх чарки були наповнені по береги.

Не знаю як хто, але я над усе в світі люблю добірне товариство, цікаву розмову, переплітану відповідною дозою алькоголю, тож, побачивши знайомі лиця, мов лицар у бій я кинувся до першого скраю гуртка, де вже розгорілась дискусія навколо найновіших ґльобально політичних ускладнень. Десь, як з-під

землі, з'явилась в мене чарка польської «виборової» і я її вихилив, як то кажуть, «на ходу». В одну мить господиня дому, приємно усміхаючись, наповнила порожню чарку і поспішила заявити: «Доганяйте інших, бо ви спізнились»...

Постояв я хвилину з «політиками», висловив, зрештою неориґінальне, переконання, що чим було для Наполеона Ватерло, тим для Ніксона буде Вотерґейт, і рушив з чаркою в дальшу мандрівку.

В сусідньому гурті трьох добре мені знайомих з рум'янними вже лицями скупчилися довкола столика й допивали пляшку «шкоцької». Тут розтряслись виключно фінансово - економічні проблеми. Нарікали на безконечне зростання цін, ворожили девальвацію всіх валют й гіршу депресію ніж у тридцятих роках. Хтось висловив думку: якщо ціни на м'ясо зростатимуть таким швидким темпом, то незабаром «біфштекси» і віденські шніцлі продаватимуться виключно в ювелірних магазинах. Намальований тут образ, вийшов справді нерожевий і, здається, під впливом гнітючої думки про наближаючу катастрофу ми викінчили пляшку «шкоцької», і я нагло, почувши якусь нову енерґію, радість, захоплення життям, пішов уже дальше немов Діоген із ліхтарем шукати людини й правди.

Зробивши кілька кроків, я знову зустрів симпатичну господиню і, хоч делікатно відмовлявся, довелось мені наповнити чарку «джіном». Так добрив я аж до кухні де сиділи самі жінки і сперечались над тим, чи в житті справжня любов може бути лише одна, чи в цю ситуацію можна впасти кілька разів.

Тема виявилась нелегкою, затягнулась довгенько і тут уже в розгарі боротьби за абсолютну істину я вихилив не одну чарчину знаменитого італійського лікеру.

Коли і як звідтіля я вийшов — точно не пригадую. Знаю, що підійшов я ще до групи, де пропаґували нігілізм і тоді знову випив, потім, мов крізь сон, долітали до мене слова про параметафізику і ще один раз хильнув. В іншому місці хтось торочив про можливості повороту людини до первісного м'авп'ячого стану, і я з ним погодився, ковтнувши знову...

Далі ситуація вже стала дійсно мрячна й невиразна. Хтось вів мене під пахи до авта, а я опирався. Везли мене автом, а я співав... Розкрились двері й показалось лице жінки, яке не віщувало нічого доброго. Після того всі події набрали прямо хаотичного порядку. Щось з розмаху вдарило мене по голові і розбилось на дрібні шматочки. Мою голову пхали в зимну воду і я мало не задушився, хтось тягнув мене за ногу до ліжка, і це був останній момент, який залишився у моїй пам'яті.

Наступного дня я не міг піднятись. Пекельно боліла голова, шлунок корчився в судорогах, а ліве око було цілком закрите пухлиною. До праці не йшов я три дні. Покликали лікаря, і аж на четвертий день трохи полегшало. Коли я зміг потрохи читати, одним оком проглянув «Вільну Думку» і найперше прочитав статтю Василя Онуфрієнка, в якій він яскраво змальовує всі нещастя, зв'язані з алькоголем та його надмірною консупцією. До того стаття написана так речево, просто й логічно, що мене прямо потрясло, зрушило з основ і заразом відродило. Я свято поклявся раз на завжди покінчити з цією слабістю, що мов червяк підточує здоров'я уже роками. Тепер хоч і ходжу я до клюбу, але п'ю виключно лімонаду або кока-колу. Біда лише, що оце я вже сімнадцятий раз отак заклинався більше не пити, але все ж повертався до первісного стану. Дух, значить, сильний, але тіло — слабувате. От хоч би, завтра: ми запрошені до панства П. Там завжди знамениті напої, тож боюся, що не встоюсь у спокусі. Дуже-дуже побоююсь...

Сімнадцята перемога

ПОЛІТИКОМАНІЯ

Манія, як кожна інша прикмета, потребує людини, цебто місця осідку, щоб стати реальністю. Без людини манія не має підстави буття, стає лише пустим словом, позбавленим засадничого значення, як, наприклад, гаманець без грошей, Магомет без бороди, а похорон без небіжчика. Лише знайшовши відповідну особу, манія набирає форми, оживаючи, залежно від того, кого вона собі знайшла.

Манії, як квіти в ботанічному саду, бувають дуже різнорідні.

Любить людина писати поезії, але не має таланту ні на дрібку, — це вже рід графоманії, а людину тоді величають графоманом. Знаходить чоловік приємність в ролі злодія, але тільки так для спорту, для розваги, — і на світі появляється ще один маніяк — клептоман. Має громадянин звичку час-від-часу напиватись до безтями, як в нас казали: допиватись до чортиків, то це вам буде на вченій мові дипсоманія, а сам громадянин має повне право називати себе дипсоманіяком.

Але є така ділянка людської активности, особливо популярна серед українців, що вже фактично заслуговує на титул манії, але наукового терміну на неї ще не встановлено. Бо хто чув, щоб кого називали політикоманом?

Політиків у нас наплодилось в останні часи стільки, що їх можна б вже сміло кудись експортувати, хочби до Африки чи, скажім, на Мадаґаскар, та нема кому піднятись за це корисне діло. На кожну сотню нормальних осіб знайдете хоч двадцять таких, що

вважають себе майже професійними політиками. Всі вони вдають, ніби прекрасно розуміються в усіх тонкощах цієї складної ділянки знання, хоча з них ніхто не то що не закінчив дипломатичої школи, але й за газету тільки зрідка береться.

Іншого роду експертів у нас все було малувато, але на політиків посухи ніколи ще не було.

Біда лише та, що вся та їхня політика має суто загумінковий характер, цебто обертається і згоряє у власному горщику, смажиться в тім самім сосі. Обгорів вже цей горщик, закіптився, не один попікся об нього, але громадяни вперто до нього пхаються. Вариться, кипить завзята «політична» боротьба в малій посуді. Безупину хтось когось атакує, хтось зриває, а хтось встановляє дипломатичні мости. Когось змішують з болотом, а з когось роблять на цілий тиждень героя. А запитайте цих панів, кому користь з усієї цієї «сам-себе-побий» — програми? Так вони тільки знизують плечима: «хіба все на світі робиться виключно для користи»? Часами можна забавитись. Телевізія висвітлює старі фільми, нудно дивитися, а в нас все щось нового. Хочете комедії? Є в нас комедія, смійтесь до розпуки. Забажалось вам драми, трагедії? Знайдеться щось і поплакати».

Давно забули політикомани, хто в них дійсний ворог, а хто свій, бо частенько деякі «свої» стали якраз найзапеклішими ворогами. Як і кожна манія, політикоманія — хвороба майже невилікувальна. Чи ви бачили коли «бувшого» політика, або щоб він пішов на відпустку, на емеритуру?
Оповідали про одного сіднейського славного лікаря, який винайшов був лік, на якого, на жаль, ще не було хвороби.

Політикоманія — це хвороба. Страшна хвороба, хронічна. На нещастя, немає, як видно, кому знайти на неї лік. А нам його потрібно, страх як потрібно.

ЖІНКА З ДРОГОБИЧА

З усіх міст на земній кулі найкраще знаю Дрогобич. З цього факту, очевидно, ще не можна робити висновку, що більше ніде не бував. Навпаки: гостював я свого часу в Бучачі, їздив до чарівної Коломиї, зеленого Чорткова, відвідував Сасів, купався в заліщицьких водах, але Дрогобич знаю краще ніж свою порожню кишеню, — тут я справжній авторитет, з найдосконалішим знанням справи.

Одначе коли б хтось мене випадково запитав, коли ж я побував в цьому славному місті, то зразу, щоб не ширилось якесь баламутство, признаюся щиро, що ніколи нога моя там не була!..

Звідкілля ж начерпав я так багато відомостей про це місто. Двадцять літ з того часу, як мій матримоніяльний стан в Німеччині урядово змінили і там, де стояло гордо: «самітній», написали великими літерами «одружений». Від того пересиченого драмою та вагітного на консеквенції моменту і почались вислуховування чуда-дива про казкове місто-ідеал, про яке я до того часу майже не чув і не припускав, що воно існує. Скоро, одначе, мені стало ясно, що через догідні кліматичні умови, а, може, від щасливої випадковости або просто від кришталевої води в криницях, незаперечним фактом є аксіома: Дрогобич — абсолютно непересічна місцевість, з аж дуже вже непересічними мешканцями, світлою минувшиною та ще світлішою будучиною. Все найкраще, найвизначніше, найбільш імпозантне діялось в Дрогобичі. Народжувались тут самі лише знамениті особистості, самі кра-

суні, жили тут найбільші аристократи й багатії, не згадуючи вже про героїв - патріотів, яких це місто видало на славу нашого народу, і на пострах ворогам. Якби так логічно піти цим шляхом, по цій нитці міркування, що моя жінка мені виводила за ці роки, то виходило б, що Київ став столицею України лише випадково, а Дрогобич може справедливо почувати себе покривдженим в цьому відношенні.

Щоб не бути голослівним, наведу кілька таких діялогів з моєю жінкою, які формували, так сказати б, мій світогляд, закріпили назавжди знання про це незвичайне місто.

Мушу підкрутити, — кажу колись вечером, — газ, бо в хаті холоднувато стає. Жінка зразу й підхопила цю тему та почала її розширювати.

— Хіба це газ? Таку смердючку та величати газом? Немає в дійсності що підкручувати, тільки хату закопчує. От в нас в Дрогобичі — то був дійсно справжній газ! Чистий, як сльоза, як кришталь — натуральний просто з-під землі. І хату натопиш, і майже нічого не коштує, дар Божий. А тут?

Як пішло, як почалось вихвалювання «дрогобицькоко» газу на всі лади і приклади; здавалося б, не газ з Дашави йшов рурами, а прямо золото лилось. А я сиджу тихо нічичирк, ні мур-мур, ніби книжку читаю. Досвід навчив: відізвешся словечком, лише зачепиш — вже тобі до півночі лекція-доповідь — спочатку про газ, а потім про інші блага дрогобицкого райжиття.

Або колись знову.

— Знаєш, жінко, не бували ми давненько на забаві, а оце в суботу оголошують — великий масковий баль. Чому б нам не піти?

— Ти кажеш баль? — згірдливо посміхнулась дружина, даючи мені цим пізнати, як мало про балі знаю. — Та в нас на передмістях краще бавились, як тут на репрезентативних балях. В нас люди в масках краще виглядали, як тут деякі без масок. А які оригінальні ідеї убору, а які дорогі та коштовні строї, яка різноманітність! Пригадую, одна досить собі товстенька пані прийшла раз на забаву перебрана з піч: чудову, велику кафлеву піч, з усіма візерунками, з

дверцятами внизу, як це звичайно в печах водиться. Всі панове дверцята відкривали і заглядали. До сьогодні не знаю, що вони там бачили, бо ніхто потім з них більше нікому не розказував, але ще тижнів з п'ять в Дрогобичі було про що говорити. Це був оригінальний помисел — унікат! А тут: посідають за столи, нажльопаються горілки по бороду і сидять цілий вечір з посоловілими очима, задоволені самі собою. Та в нас бувало...

І попливла ціла довжелезна історія, ціла епопея про дрогобицькі балі.

Розуміється, не все такі односторонні діялоги провадяться в нашому домі. Як і у всіх порядних домах, часами здавалось би без причини та попередження спалахне іскра незгоди, або, делікатно кажучи, виявиться гостра розбіжність поглядів на ту саму справу. Тоді починається щось подібне до словесного двобою, в якому використовується важку артилерію арґументів з обох боків. Для цього я використовую інформації про Дрогобич, які дістались мені від одного дрогобичанина випадково, так сказати б, «на чорно», під словом запоруки, що нікому не скажу. Їх я якраз на такі нагоди приховую. У відповідний момент, коли ґльорифікація Дрогобича доведе мене до меж терпеливости, я починаю ними послуговуватись в тактичному протинаступі.

— То ти кажеш, що у вас пани лише жили, а про «мазінєрів» якось мені не розказуєш? А я тобі пригадаю, хто такі дрогобицькі «мазінєри». То були такі блакитної крови аристократи, що самі, вимазані оливою й ропою, як чорти, возили Дрогобичем бочки з цим чародійно-вонючим плином. Або, може, пригадати тобі цю вашу вищу «сферу», до якої належали так звані дрогобицькі «цибульники»? Це була така каста доморослих філософів, про яких можна сміло сказати: такий мудрий — аж дурний. Надзвичайно типова і численна група людей, які опісля виїхали і, на жаль, не перевелись навіть у нас на еміґрації.

А може сягнем в пам'яті та на мить відтворимо незабутній образ так званих дрогобицьких «либаків». Ці лицарі ходили по Дрогобичі, озброєні не мечами чи кинджалами, а відрами й кінськими хвостами. Іде

собі такий либак, дивиться: яма підходть водою, а зверху плаває ропа. От він тим хвостом і водить по поверхні і ,мов сметану, збирає ропу та рукою стягає її до відра. Це ваші такі дрогобицькі бізнесмени, так сказати — продуценти.

По такому рішучому протинаступі, звичайно, на кілька днів приходить мир і тиша. Ніхто вже більше не ідеалізує Дрогобича і його мешканців, наступає мов би завішення зброї.

Але, як сказано, тільки на коротко. Приходить час — поволеньки усе знову повертається до нормального. Повертаються старі розмови, повторюються старі розмови, повторюються добре знані арґументи. Все зводиться до однієї точки: ніде на світі так добре не жилось людям, як в Дрогобичі.

З бігом літ я привик до цих розмов, призвичаївся, і як справжній фаталіст, уважаю, що така вже моя доля, а від долі не втечеш, як кажуть. Я часами навіть починаю вірити в ті дрогобицькі дива! Може, воно все правда? Хто його знає — я ж там ніколи не бував.

ПРОБЛЕМИ НОВОЇ ҐЕНЕРАЦІЇ

Зимовий, змішаний з дощем вітер рвав з дерев останні листки, крутив ними і гнав десь під хмари. Від його скажених ударів щохвилини дзеленькали шиби, гуркотіло безупинно в комині, стрясало дверми. Стінний годинник вдарив два рази. Минула якраз друга година по півночі. Я сидів на канапі заглиблений в свої невеселі думки і дожидав. В сусідній кімнаті одягався мій син. А може він ще роздумається? Це ж божевілля вибиратись у таку негоду. Несмілива надія мов вогник спалахнула десь на дні і зразу ж згасла, бо відчинились двері і в них станула постать мого сина, одягнена і смішно і чудернацько, в речі, про яких існування я вже давно забув. На голові мав насунуту високу шапку, яку я привіз з Европи, далі звисав незугарний, пошарпаний військовий плащ, що дістався мені від австралійського уряду в дарунку при в'їзді в цю країну, на ногах нові черевики-чоботи, які закривались високо під колінами та входили у виразний контраст з усім іншим. Мені чомусь нагадалась війна. Тоді я також ходив в такій шинелі, маючи двадцять перший рік, на мене тоді стріляли і я стріляв, а тепер мій син в цім самім віці має інші проблеми.

— Так що ж, ти не змінив свого рішення? — запитав я нерішучо, сподіючись найгіршого.

— Ні не змінив, тату.

— То маю тебе відзвезти?

— Якщо хочеш, як ні, то я зателефоную по «таксі».

— То може ще рано, підождеш годину, дві? Може погода тимчасом поправиться?

Син нетерпеливився: пощо чекати, що скоріше, те й краще.

— А може все відкликане? — пробував я.

— Тату ти знову?

Не було ради. Зимне, мокре повітря здвору вдарило нам на привітання і зразу пройшло до кости. Я струснувся і зайшовся кашлем. Мотор довго не піддавався

і не запалювався. Нарешті ми рушили з місця і доїхали довгими вулицями спустошілого міста. Ніде ніодного авта, ніодного прохожого, ніодного пса. (Австралійці люблять своїх псів, — подумав я.) Проїзджали цілі ріки води. Вона розприскувалася з шумом по хідниках і знову збіралась у вуличні струмочки. В авті з радія верещав на ввесь діяпазон скажений, захриплий голос якогось ультра-модерного співака, я брався був його закрутити, але Андрій рішив, що це Давид Бові і що він його хоче слухати.

— І ти думаєш Андрію, що там сьогодні хтось буде?

— Авжеж, самопевно запевняв син.

— Ти певний цього?

— Стовідсотково.

— Як буде півдесятка, — я буду мило заскочений. Це ж треба людей з неповним розумом.

— Я ще не фанатик тату, але є такі, що віддали б останню папіроску, останній цент, щоб лиш там бути. Я особисто такої оказії не пропущу нізащо.

Ми поволі зближались до призначеного місця. З темноти неясно виринали високі сірі мури спортового стадіону. Під ним довжелезною смугою хтось ніби поскладав старанно рядочком сотні різноманітних, міхів, деякі плястикові, непромокальні, інші зшиті мов би з коців, ще інші подовгасті... Клунки часами ворушились, очевидно — це були люди. Молоді хлопці і дівчата розтаборились на цім дощі, хто зна як давно, мабуть ще з вечора, щоб, як мій син, діждатись восьмої години ранку, коли то відкриють каси великого стадіону і вони матимуть щастя купити квиток на концерт свого ідола, мистця модерного жанру, співака Давида Бові, якого то музики я не міг вислухати в авті навіть кілька хвилин, така далека вона була від мого справжнього смаку, так різала вуха й розстроювала нерви.

Я задержав на хвилину авто, син розкрив парасоль, вискочив швидко і скоро зник у нічній дощевій пітьмі, а я вертався додому сам з своїми думками. Боже, яка колосальна прогалина, яка безмежна глибока прірва розділила наші дві ґенерації! Це лише в музиці, а що ж уже говорити про інші різниці! А як ми порозуміємось колись з внуками?!

СКІЛЬКИ НАС В АВСТРАЛІЇ?

Дорогі земляки, уявіть собі, що ви є директором школи, провадити нею вже тридцять літ, хтось вас запитує скільки в школі учнів, а ви незнаєте. Попросту «забули» їх перечислити. Всі інші інформації у вас як то кажуть «в пальці», а от до основної, за стільки літ якось недійшли.

Або скажім ви генерал армії на фронті, виробляєте плян операції, бо завтра ваше військо має йти в бій. Хтось зі штабу дзвонить по телефоні, запитує скільки у вас війська, а ви чухраєте потилицю: а звідкіля мені це знати, ніколи нечислив. Хировий значить з вас генерал, бідні ваші вояки з вами. Неодному доведеться через ваше дилетанство наложити в бою головою.

А тепер вже нетреба жадної уяви, бо це дійсність. Живемо вже дякувати Богу тридцять літ в Австралії, є у нас хори, культурно-освітні товариства, є організації бувших комбатантів, клюби, школи, шкільні ради, навіть є «Наукове товариство ім. Тараса Шевченка», і все це очолює СУОА, а запитаєте кого небудь, скільки нас українців під цю пору в Австралії? — ніхто абсолютно нічогісенько незнає, а як що є якісь «дані», то це ніщо інше як витвір буйної фантазії, залежно від обставин, або духовного настрою людини, коли її про це розпитували. Стид? Ще і який, прямо ціла траґічна комедія.

Пригадую, ще в п'ятдесятих роках писав якийсь «компетентний» в одній з наших газет, що після всіх, ним простудіованих даних, нас в Австралії небільше шістнадцять тисяч душ. В радянській енциклопедії нас начисляють вже тридцять тисяч, а недавно наш голова СУОА твердив в Америці на з'їзді СКВУ, що українців тут неменше сорокп'ять тисяч. Вправді один наш, всім відомий журналіст, старався обернути це твердження голови в кепський жарт, але коли я його

припер до муру і запитав: А яка твоя думка Богдане, скільки нас зібралось в цій країні?, то мій приятель дещо розгубився. Видиш є різні теорії і погляди, якщо брати під увагу всі нам відомі і невідомі дані, то... знаю, крикнув нагло, знаю. Нас тут 22222 душ. Несподіваючись такого обороту справи, здивований до краю я зацікавився як дійшов він до такої докладної цифри? Але Богдан вже сам розвивав свою теорію, що виглядала так: В Австралії в кожнім стейті живе по двох «двійкарів» («двійкарі», політичне середовище). На думку Богдана, хто не «двійкар» це не українець. Беручи під увагу, що в Австралії є п'ять стейтів, і ставляючи п'ять двійок в одному рядку («двійкарі» все ішли одною лавою), вийде вам на папері така кругла цифра, як 22 222.

Але жарти набік, вернімся ще на хвилину до історії цієї не розв'язаної проблеми. Сумніваюся чи була коли, чи існувала колинебудь управа СУОА яка б не ставила собі за перший і найбільший обов'язок в часі виборів, зорганізувати під час своєї каденції цей нещасний перепис українського населення в Австралії.

Минали роки, ба цілі декади, люди вже деякі і посивіли а перепису так і не зроблено.

Остання управа СУОА вже навіть вручала громадянам якісь запитні листки. Я сам мав такий документ в руках і виповняв на цілу сім'ю, але про дальші результати цієї акції ніхто нічого більш не чув. Пішла вона бідолашня цею крутою стежкою в забуття, як і її попередниці. Прийдеться знову зловживати своєю фантазією, коли хтось запитає скільки нас тут на цьому континенті? Недавно довелось мені подорожувати по Америці і Канаді. Там мене українці безперервно, мов на глум, розпитували: — «А скільки вас в Австралії?» Я з досади, у своїх відповідях, доходив часами і до двісті тисяч. Так кажу шановні панство нас в Австралії двісті тисяч... а може і більше. Ов то багато, дивувались канадійці, ніколи б неподумали.

Хай вони собі думають, що хочуть, а я думаю, що тверда ця проблема з «переписом», твердша гранітної скали, ніхто її видно вже нерозлупає. Але чомусь всі свято обіцювали її розлупити.

ОТ І ЖИТТЯ ЩАСЛИВЕ У ПОЕТІВ

Якби мені довелося коли вдруге народитись, то хотілось би народитись вже не фейлетоністом, а обов'язково поетом. Далеко приємніше життя, лагідніші, безперечно, обставини. Недарма кажуть: «Він поет з Божої ласки», хоч, правду сказати, бувають поети і з «кари Божої».

Бувають. Ніде правди діти. Як ти поет, то все таке просте, нескомпліковане. Береш собі папір та олівець, сідаєш вигідно десь під дубом чи вербою, а на еміґрації в Австралії під сухим евкаліптом — і пишеш. Вітеррець повіває, пташки щебечуть, квіти пахнуть, а ти захлистуєшся цією красою, снуєш рожеві мрії, тихі сни, а там як не заспіваєш всіма струнами своєї поетичної душі, аж душа переливается! Тоді ти швидко хап за папір і все те, немов сметану, гарненько збираєш, списуєш. А з-під руки шнурочками лягають рядки, мережані, заплітані, кучеряві. І просякнуті вони зразу «неясною тривогою» і «містичним неспокоєм» і «пелюстками давньої любови».

Чим уже не просякають пізніше в очах літературних критиків оці поеми, Бог один знає, хоч писались вони в цілковито сухому місці, під евкаліптом. Посидиш так в тіні годин з дві і несеш до редакції цілий оберемок солідної творчости. Редактор аж руки потирає з радости: буде що друкувати!

Не таке просте діло в фейлетоніста. Тут, бачте, і інші маштаби, інші вимоги. Починаючи з першого речення, лізете в труднощі. Штука, бачте, в тому, що треба так полонити увагу читача, щоб він прочитав пізніше і друге речення та поїхав і дальше, бо, як самі знаєте, багато людей дальше першого речення нічого в своєму житті не читають. Це така хвороба,

виясюють психіятри, що зветься: гострий брак концентрації, викликаний ще другою світовою війною.

Але, скажім, номер з першим реченням вам якось проліз. Тепер завдання фейлетоніста так прихитритись, щоб читачі на наступному етапі розвитку твору якщо вже не розреготались до загину, то хоч скривились трохи з неясним наміром посміхнутись. Для цього обв'язково треба підшукати відповідну особу, яка б своїми характеристично-комічними рисами характеру надавалась стати гідним об'єктом вашого новзапляновансго твору. Швидко перебираєте в пам'яті. Таких осіб у нас, розуміється, не бракує. Все так зване громадсько-політичне життя аж кишить кандидатами, але чи виплатиться вам з ними задиратись?

Поетам же все дозволене. Їх ніщо не обмежує, хіба фантазія, амбіція і трохи... талант. Особливо заздрю оцим щасливцям — поетам - модерністам. Їм і дубів зовсім не потрібно для творіння. Муза їх така вже неполохлива, що й серед битого шляху чіпляється. І пишуть вони, як кому подобається: з римами і без них, в традиційних формах і без них, звичайною мовою і своєю власною. Навіть розуміти їх поезій нікому не рекомендується, чи принаймні не відразу. Бо навіть якщо ви в поезії щось з бідою і скумекаєте, значить, слабенький модерніст оце писав, коли у нього все зрозуміле, як на долоні. Вся штука якраз в цьому «розгаданні недосказаного» в «розкритті нерозкритого», в «шуканні незбагненного». Хто краще зуміє заховати, затуманити твору — той видатніший поет - модерніст. Ні, рішуче ні. Як не ставити справи — поетам всеодно краще живеться на цьому світі, ніж фейлетоністам. Вони живуть собі, як видно, з «Божої ласки».

АРКАДІЙ МОВОЗНАВЕЦЬ

Аркадія Байвенка я знав ще з Німеччини. Давненько це було, років з двадцять сім тому, або й більше. В ці часи нас скитальців, ганяли по переселенчих таборах, мов циган, хто лише хотів і скільки хотів. Ніхто не бачив у цім явищі нічого надзвичайного, ніхто не протестував. Війна зробила з людей овечок.

Якраз закрили були табір в Майнц-Кастелі, і всіх нас вивезли до колишніх касарень невеличкого містечка Ашафенбургу. Приділили мені поганеньку кімнатку десь під самим дахом, де в сусідстві чути було як гніздились горобці. Літом я там вмирав від пекольної спеки, а зимою дзвонив зубами від холоду. От тут поряд зі мною, двері в двері, жив оцей Аркадій, здоровенний, опасистий дядько віком десь під сороківку, вусатий і з лисою, мов коліно, головою. Нагадував мені вперто цього козака з картини Рєпіна: «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», що стоїть побіч писаря, підніс одну руку вгору та регочеться щиро на ввесь рот. Навіть тепер, по стількох роках, як гляну на цей образ, відразу передомною мов живий стає Аркадій.

Якийсь час ми з ним були незнайомі, хоч зустрічались дуже часто в коридорі або в умивальні. Він мені тоді чемно доброго здоров'я бажав, а я йому «як маєтесь» відказував, і на цьому кінчалось. У ближчі товариські стосунки не заходили. Не траплялась відповідана нагода. Пройшло отак місяців з два, коли це ввечорі хтось стукає в мою кімнату. Відкриваю: Аркадій. Тоді ще я, очевидно, й не знав, що він Аркадій, бо він мені на порозі формально представився повним своїм прізвищем: Аркадій Денисович Байвенко називаюсь, — сказав, злегка мов би кланяючись.

— Незвичайно радий познайомитись», і подав руку. Як личить у цивілізованому світі, я поспішив повідомити його про своє прізвище й ім'я і запросив зайти до середини.

— Вибачайте добродію, — просив Аркадій, — у мене по-сусідськи до вас маленьке прохання. Даруйте, що турбую. Мені б так на півгодини сковороди позичити, як у вас знайдеться?

— Сковороди? — Дивовижним здалось мені прохання нового знайомого. Приходять же людям в голову фантазії від безділля! На півгодини йому сковороди треба. Так лише я подумав, а вголос відповідаю: «На жаль, пане Байвенко, у мене тільки дещо з Франка, Лесі Українки та Коцюбинського можна б вибрати. Сковороду довелось залишити вдома. Неможливо було все з собою забрати. Місця нестало».

Аркадій вирячив на мене очі, як на божевільного, хвилин з дві, а потім як не вибухне сміхом, аж вся його статечна постать затрусилась. «Мені, — каже, — ха-ха-ха потрібно тієї сковороди, на якій яйця піджарюють, а ви ха-ха-ха, філософа на гадці маєте. Оце кумедія. Я з Полтави, ви, певно, десь з-під Львова. Один народ, а дві мови. Ха-ха-ха і навмисне, не придумаєш такої штуки!», — аж захлистувався від напливу надмірної веселости Аркадій. Як трохи заспокоївся та прийшов до себе, запитав: «А як по-галицькому у вас сковорода? Як її у вас величають?»
В його голосі відчулась легка нотка іронії, але це мене не спантеличило. «Пательня!» Вияснив я спокійно, як міг. «Пательня, пане Байвенко».
— Он воно як: па-тель-ня, — повторював складами Аркадій, — Па-тель-ня. Ну, що ж, зробіть ласку, позичте мені цієї па-тель-ні». Що ж зробиш?
Пішов я, приніс йому бажану посуду, і від цього почалось. Щовечора — візита. Аркадій був самітним, вечорами нудьгував і щоб пожвавити монотонне життя, заходив до мене на «філологічні» дискусії, які пізніше затягувались на цілі тижні або й на місяці. За професією, як мені Аркадій звірився він був бібліотека-

рем, але чи то надмірне пересиджування серед книжок, чи з інших загадкових причин цей чоловік був свято переконаний у своїй надмірно беззаперечній вищості в ділянці мовознавства і не пропускав найменшої нагоди, щоб мені цього факту не дати відчути. Скоро наші дискусії перейшли в якусь манію, без якої, здавалося він не мігби був жити. Вони виповняли більшу частину його вільного часу та становили, правдоподібно, єдину розвагу в простих таборових обставинах.

До справи Аркадій ставився більш як поважно. В гонитві за доказовим матеріялом він удень крадькома від мене підготовлявся, прочитував фахову літературу, вишукував відповідні слова, цілі звороти, а вечорами так ніби випадково, забігав до мене та загачував дискусію.

— Дозвольте вас запитати, Опанасе Вікторовичу, — починав він, бувало, — як це розуміти у вас, галичан, таке хочби слово як «дайминато»? Ніяк не розберу. Повірте: з роду не доводилось чути. Або: «Достоментно»? Що воно таке ха-ха — «достоментно»? «До сто чортів» чув, але «достоментно» далебі ніколи. А ось учора натрапив в книжці, виданій у Львові, на таку чудасію: «В нього розуму за двох вар'ятів» Не розберу абсолютно нічого. Що таке, будь ласка, вар'ят»? І чому в нього стільки розуму?

Мої намагання здаватися спокійним і стоїчно приймати всі ці насмішки не завжди увінчувалися успіхом. Вияснював я йому все, як умів, з ангельською терпеливістю, хоч сам я не мовознавець, але коли це не помагало, я ішов в рішучий протинаступ. уживаючи при цьому його власні методи.

— А ось, пане Байвенко, у вашого наддніпрянського гумориста вичитав учора я таку штуку: «Зачіска спускалась йому кандибобером». Даруйте: бобри у нас — звірі, але щоб комусь фризура «кандибобером» ставала, важко повірити. Або ж виясніть, прошу, оцей мовний шедевр: «На вокзал я прийшов благополучно, але там хулігани натворили безобразіє». В нас ніхто не чув ані про «безобразіє», ані про «вокзал», ані про «хулігарів». Даруйте, але не доводилось.

Неодин вечір пройшов нам з Аркадієм в такому

завзятому мовному двобою. Кінчалось, одначе, все як він казав, «благополучно».

Природа обдарувала його непоганим баритоном, а я залюбки грав на гітарі. Коли дискусія, бувало вичерпувалась, я настроював гітару під його голос, і починався таборовий концерт.

— Давайте, Опанасе Вікторовичу, оцієї:

Якби мені не ті тини
Та й не перелази,
Ходив би я до дівчини,
По чотири рази.

Це була його улюблена. Від звуків гітари зразу розвівалась напружена дискусійна атмосфера. Аркадій - співак був вже зовсім іншою людиною. Він ввесь оживав, бадьорішав і взагалі радів, мов мала дитина, пригадуючи собі все нові та нові народні українські пісні, яких знав без числа й без міри.

— А ще, Опанасе Вікоторовичу, оцієї:

Ударили в дзвін
Та й по тому чумаченьку
Гей-гей, що їздив по сіль.

Ніхто так гарно не співав цієї пісні, як Аркадій. Стільки щирого серця вкладав у свій спів, стільки чуття! Забувалось зовсім мовознавство, мов не існувала ніколи між нами найменша суперечка. Пісня нас заспокоювала, мирила, братала.

Бували також рідкі випадки, коли нам удавалось роздобути десь зайву пляшку горілки. В ці повоєнні часи така річ цінилась «на вагу золота» і приховувала в собі чимало вартости, так сказати б, товариськопрестижевого характеру. В цих випадках у нас починалось щось подібне до справжнього торжества. Аркадій кликав з «другого бльоку» знайомого акордеоніста, який любив випити, з кухні приходив мандоліністіст, якого в таборі звали «ворона», бо ходив завжди з роззявленим широко ротом, — і оркестра, доповнена такими «мистецькими силами», ставала вже майже професійною. Атракція, у всякому разі, була велика, бо кожного разу під нашими вікнами збиралась чимала публіка. Без сумніву, всі знали, що «там святкують». Траплялось також, що приходили люди замовляти нас на весілля, але Аркадій про таке не хотів і

чути та з погордою всякі такі комерційні пропозиції відкидав. «Нас не купиш, — казав, — для себе граємо. Послухати кожному дозволимо, але щоб ходити на весілля, грати за гроші, це вже ні».

Дві різні країни ми собі вибрали. Він Аргентіну, а я — Австралію. Ще довгий час, пригадую, ми листувалися, та пізніше більше від нього листів не було.

Тепер як хто скаже: ходю, носю, просю, возю, — це мусить бути земляк Аркадія з Полтавщини, бо вони там так говорять. Тоді знову мов живого бачу кремезного співака, який дужим голосом співає:

Ударили в дзвін
Гей, по тому чумаченьку
Гей-гей, що їздив по сіль.

ЧИ ЖИВИЙ ВІН ЩЕ?

Що таке хвилини, години, роки? Скільки їх проминуло в нашому житті, проминуло швидко, прокотилось спішно!.. Не зчувся чоловік, як вони вже залишились далеко в минувшині — неясним спогадом, притьмареним образом, що чимраз більш половіє в пам'яті, знищується, розпливається безслідно і губиться в забутті. Стаєш одного дня перед люстром, а в ньому відбитка якогось старого чоловіка, який сам себе запитує: «Чи оце дійсно я? Чи це стареча обличчя і всі ці зморшки, ця сивина належать мені? А ще так недавно... і як це сталось? Куди ж вони поділись — ці молоді роки так нечайно, хапливо, що людина й не зчулась, як все стало минувшиною, звалилось в безвість, розплилось у мряці часу?! І залишилось далеко за нами. Як це сталось?»

Учора я одержав листа з Америки. По письмі впізнав, що мусіла писати його жінка. Прочитав з другого боку конверта зовсім незнайоме мені назвисько. Надане було в Детройті. Поквапно розірвав я папір зацікавлений, хто це може бути і чого хоче, та почав читати. «Дорогий Опанасе! Твою адресу я роздобула ще минулого року від нашого спільного друга і товариша Мирона Заріпського на з'їзді золочівців в Америці. Ти, певно, дивуєшся, хто я така? Назвисько для Тебе, очевидно, чуже. Нічого дивного; я одружена, але шкільних товаришів мало хто забуває, тому сподіваюсь, що ти пригадаєш собі Надю Дяків, ту з першої лавки, яка ніколи ні в зуб не розуміла математики. Давно збиралась була написати до тебе, але, бачиш, мені це не так легко приходиться,

я добре недобачаю і взагалі лікарі заборонили мені довго шити або читати. А, крім цього, якби я хотіла лише кількома реченнями згадати про кожний рік з цього пам'ятного тридцять дев'ятого року, в який ми з тобою востанок бачились, то можеш собі уявити, який довжелезний лист нецікавого змісту тобі довелось би читати. Може, колись іншим разом, а сьогодні на початок оповім лише про мою сім'ю та дещо про себе саму.

Я живу вже три роки сама в своєму будинку в одному з передмість Детройту. Будинок для мене трохи завеликий і вже дуже старий, давно напрошується на ремонт, але я його люблю якраз таким, як він є, — непорушеним новою фарбою чи ляком. Тут бо колись було повно гамору, руху, життя, босими ноженятами бігали мої діти, ходив мій чолвік. Тут кожний куток, кожна хатня річ розказує мені якусь хвилину, якийсь маленький, приємний епізод з нашого спільного життя, і вистачить поглянути в знайоме місце, щоб усі ці події стали мені перед очима, ніби вони стались не двадцять п'ять літ тому, а сьогодні вранці. І тоді я чекаю, нераз дивлюсь на двері, та мені здається: ось-ось вони відчиняться, і мій чоловік з'явиться в них з торбиною в руках, так, як він завжди приходив з праці. Чоловік мій все життя хворів на серце, від нього так і помер, — завтра буде якраз три роки. З ним ми мали дві доньки і одного сина. Всі мої діти вже тепер одружені, і мають уже свої будинки і дітей, але часто мене відвідують. Мушу тобі похвалитись, Опанасе: я п'ятикратно бабуся. Найстаршому з моїх внуків — Андрійкові — вже буде десять літ, а наймолодша Ганя ще в колисці. Із здоров'ям у мене останнім часом якось не виходить. Мушу дотримуватись суворої дієти, бо колись хворіла на нирки. В моєму віці це не щось надзвичайне, можна б витримати, зате чимраз гірше стає з пам'яттю. Я все забуваю. В крамницях майже щоденно забуваю то гаманець, то забуваю заплатити за крам, то щось захоаваю і потім, годинами доводиться шукати. А я, бувало, все сміялась, коли це траплялось моїй мамі; тепер же самій доводиться це лихо переживати. Гай-гай, як часи скоро змінюються, летять літа!.. Зате чудово збереглась

у моїй пам'яті чомусь уся рання молодість. Люди, яких колись ледве знала, стають у мене нераз перед очима мов живі. Всі товаришки і товариші з шкільної лавки, всі знайомі лиця з тих часів стають у моїй пам'яті такі ясні, свіжі, близькі, — як колись. А вже найкраще мені уявляється (я знаю: ти будеш сміятись з мене, дурної) Олег Райковський. Я знаю: він був твоїм найкращим другом, ви завжди разом ходили, і тому я, може, пам'ятаєш, передавала йому тобою мої наївні, дитячі листи, та плакала, коли довго не було відповіді, або коли мені здавалось, що він вже на мене не так дивиться, як колись. Чи знаєш ти щось певного про його долю, Опанасе? Бо я чула, що він брав участь в партизанці і там зник без вісти ще в сорок шостому році. Ти був з ним так близько, то, може, й більше знаєш? А також, можливо, тобі дивним стане, що я ще про таке думаю в моєму віці. Та візьми до уваги, що ці спогади — це найдорожче почуття, яке залишилось мені в житті, і я їх бережу, немов якусь святість. Коли невеселі думки, коли неспокій, відчай лягають нераз на душу серед ночі, я лежу в пітьмі й стараюсь думати про щось гарне, приємне, щоб себе заспокоїти; тоді думаю про рідний край, левади на весні, вкриті квітами. Але найчастіше думаю про нього. Чи живий він ще? Чи згадує минуле так, як я? Чи дорогі і йому наші спільні спогади? На сьогодні кінчаю свого листа, бо й так забагато розписалась. Чекаю нетерпляче твоєї відповіді. Поздоров від мене всю свою сім'ю, якої, на жаль, не знаю. Привіт. Надя».

З конверти випала якась фотокартка. Я взяв її, довго оглядав. Це мала б бути вона, Надя. Якби не підпис, я ніколи б її не спізнав: на мене дивилось знищене, порите зморшками лице якоїсь старої жінки, і я старався порівняти його з обличчям шістнадцятилітньої русявої дівчини, яка залишилась у моїй пам'яті з двома чудовими косами і постійним життєрадісним усіхом на устах. Даремні були мої зусилля! Їх вже ніхто і ніколи не зробить однаковими.

ОДИН ДЕНЬ МОЙОГО ЖИТТЯ

Ранок. Встав. Убрався. Випив каву. Всів у авто. Поїхав на працю. Все це саме. Кожного ранку. Нудно до загину. Приїхав на працю. Ці самі обличчя. Добрийдень! Добрийдень! і вам, і вам, і вам, і сів. Сиджу. Дзвонить телефон. Я вас слухаю! Так. — Ага, ага-ага. Та можна і так. Купуєте? Ні? Роздумались? Шкода. Бувайте здорові. Поклав слухавку. Ідіот! Сиджу. Дзвінок. Я слухаю! Ага, - ага, - ага. Були в адвоката? Значить купуєте? Підписали контракт? Ну гарно. До побачення. Поклав слухавку. Сиджу. Телефон дзвонить — один, другий, третій, десятий. Розболіла голова. Зажив таблетку. Одну, другу...

Прийшли нові купці. Говорять без кінця. Розводять теревені. Голова мов баня, ледви позбувся. Нарешті перша — обід. Пішов до їдальні. Налив чаю. Взяв газету, читаю. Нічого цікавого. Все це саме. Війни, вбивства, обмани, штрайки, зростають ціни, зростає безробіття, нові податки — кошмар. Скінчився обід.

Сиджу — нові клієнти. Задумали купити хату. А як фінанси? Маєте гроші? Скільки? В якому банку? (Гроші це найважнійше, гроші конечні, тому треба уточнити). Ставлю питання, ці самі питання, кожного дня — остогидло! Обридло бюро, купці і гроші і крісло. Доходить шоста. Всі нараз зриваються, біжать до виходу. На вулиці товпляться, як вівці. Я з ними спішусь. Все чомусь спішусь.

Сьогодні нарада. Приїхав додому. Добрий вечір. Що нового? Жінка розказує. Зіпсувся холодильник, прийшов рахунок за електрику, затікає дах. От і новини. З'їв вечерю, сів в авто, поїхав на нараду. Українці, як звичайно засідають. Приїхав, сів, сиджу. Знайомі обличчя, бачу їх вже тридцять літ. Все радять, довго і нудно, Висувають пропозиції, резолюції, сваряться, лаються. Крик, гармідер. Розболіла голова. Зажив таблетку, одну, другу, третю. Зробилось сонно — заснув.

Пробудився. Збирались вже домів: добраніч вам і вам... Всів до авта, поїхав. Вдома вже темно, всі сплять. Тихенько розібрався, положився в ліжко і дивлюсь в пітьму. Якийсь неспокій, щось забув. Але що? Ага, знаю! Обіцяв написати щось до газети — але що? Все таке нудне, прозаїчне. Що тут писати? Напишу завтра. Але ні, дав слово. Завтра немаю часу. Встав, вбрався, сів і сиджу. Тема? — «Один день», такий, як сьогодні. Опишу коротко, просто. І написав.

АВСТРАЛІЙСЬКА БАЛЯДА

(ПІД ШЕВЧЕНКА)

У всякого своя доля,
Хто її не має,
Цей бідує, голодує,
Цей гроші збирає,
А тамтому хоча щастя
Ввесь вік процвітало,
То на старість лихо-горе
На сивого впало.
Ні, від долі не втечете,
Мої голубята,
Вона знайде вас усюди,
Як смерть ця кирпата.
А як знайде, то вже годі
Вам її вблагати,
Не відмовлять вас від неї
Ні батько на мати.
Так, як цього козаченька,
Що в СС-ах бився,
Аж в Австралію поїхав,
А не відмолився
Від лишенька — злої долі.
Як хочете знати,
Послухайте, все розкажу,
Слухайте, дівчата.
Полюбила чорнобрива,
Парубка дівчина,
Прийшла війна у СС-ах,
Слід за ним загинув.
Двадцять разів білим цвітом
Сади обсипало,
Двадцять разів селом дуло,
Снігом замітало,

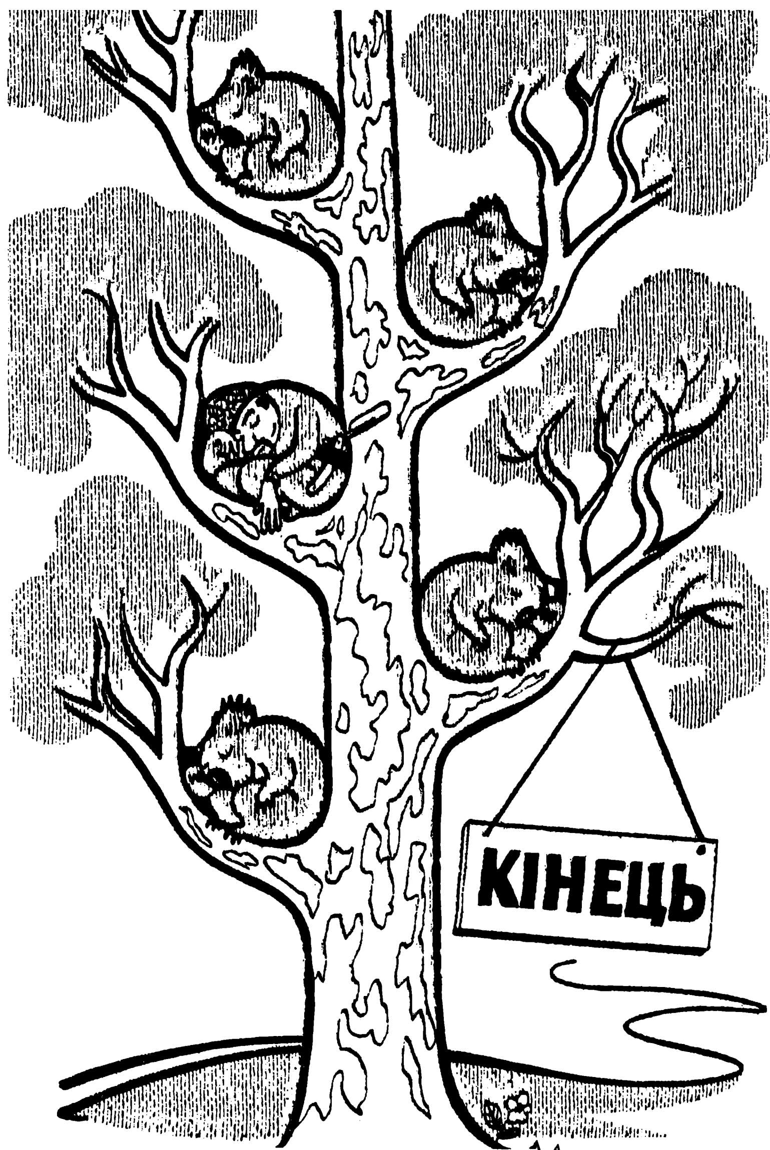
А про Стефка ні вісточки,
Ані навіть згадки,
Завелися нові люди
І нові порядки,
Ростуть діти, а у Гані
Усе по-старому;
Попрацює на колгоспі,
Та іде додому.
Все самітня, одинока,
Ночами заплаче,
Потихеньку сльозу витре,
Щоб ніхто не бачив.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі,
Нащо жити безталанній,
Коли нема долі?
Вже й надія вся пропала,
Стефана вітати,
Аж тут нагло мовби з неба —
Несуть лист до хати.
Із далекої країни,
Майже з кінця світу,
Живий Стефан та здоровий,
Шле усім привіти,
А найбільше все про Ганю
У листі питає:
«Чи сама ще, чи дівує,
Чи другого має?»
Бо як сама, то ще можна
Буде так зробити:
До Австралії приїде,
Будуть разом жити;
Будуть жити, веселитись,
Бо він тут багатий,
Має авто, телевізор,
Дві великі хати.
І «фрідж» в нього є новенький,
Та ще всі достатки,
Повичисляв по-англійськи,
А в Гані ні гадки,
Нічогісько не втюропа,
Хто його там знає?

Кого стріне на радощах,
Всім листа читає.
І весела й жартівлива
Та дякує Богу,
Вибирається до Стефка
В далеку дорогу,
Ген за сині океани,
Де тропічні дива.
Попрощала батька, матір,
І їде щаслива.
А тимчасом в Австралії
Степан ожидає,
Ходить собі на сонечку
І серця питає:
«Чи добре я все роздумав,
Чи добре рішився?»
Двадцять років проминуло,
А він не женився.
Усе праця, та і гроші,
Час біжить стрілою,
І не зчувся, як полисів,
Світить головою.
Вже ровесники і друзі
Унуків колишуть,
А він тільки по дівчину
В Україну пише.
Трохи пізно, але пізно
Краще, як ніколи.
Оцю мудрість він навчився,
Як ходив до школи,
А тепер вона повинна
У пригоді стати.
Пішов Стефан до корабля
Ганусю стрічати.
Заїжджає новим автом,
Святочно одітий,
Черевики виблискують,
В руках в нього квіти,
Ходить з ними вздовж корабля,
Дівчат оглядає
Між юрбою, вже стомився
А Гані немає.

«От і лихо мені, — дума, —
Лихо препогане,
Що робити?« Нараз чує:
«Стефане! Стефане!»
Оглянувся, затрусився,
В очах помутніло.
Стоїть Ганя його в хустці,
Бідна, постаріла,
Мов руїна тої Гані
Яку пам'ятає...
Та ось кинувся до неї,
Що сил обнімає.
А вона лиш тихо плаче,
Голову схилила,
«Серце моє, доле моя,
Соколе мій милий».

Грають труби, барабани,
Модерні музики,
Аж попріли з віщих трудів,
Весілля велике,
Молодь твіста отдирає,
Аж підлога гнеться,
«Давай дужче, давай ще раз,
Хай лихо сміється!..
Хай сміється, бо хто знає,
Що нам завтра буде?
Тому пийте, бенкетуйте
Бавтесь, добрі люди!
Поки можна, поки духу
Вам на це остане.
А ми підем і тимчасом
На Ганю споглянем.
Де голубка сизокрила,
Що вік дівувала,
Але свого голубчика
Для серця спіймала.
Он там сидить наша краля,
Аж помолоділа,
У весільному вельоні,
Мов та цвітка біла.
Усміхається щасливо,

Бо сьогодні свято,
На все життя. Натерпілась
Вона в нім багато,
А тепер оце весілля,
Ніби сон приснився.
Ніжний, гарний, наче казка,
Якби провалився,
Була б шкода невимовна,
Щоб не розбудили.
Але ні, музика грає,
Коло неї милий,
Її Стефко, вбрався пишно,
Мов вийшов з журналу,
І костюм на ньому темний,
І мушка на славу.
Жінку Ганю він цілує,
Хто лиш крикне «гірко»
Обнімає, пригортає,
Свою ясну зірку.
От така то, люди, доля
Наша коверзлива:
То розлучить закоханих,
То знову злучила.
Опівночі гості встали,
Молодять прощають,
Аж у Квінсленд на «ганімун»
Вони від'їжджають.
Просльозились-поїхали;
Музики завзяті,
Як ушкварять — до світанку
Прийшлося гуляти.
Потомились бідолашні,
Інструменти взяли,
Поїхали домів спати,
А хлопці зістались,
І ще довго по п'яному,
Ревіли щосили:
«Гостра куля грудь пробила,
Другої години».

КІНЕЦЬ

ЗМІСТ